
2

ఉపోద్ఘాతము

ఇది ద్వితీయ స్కంధము.

భగవానుని స్వరూపమైన భాగవత గ్రంథములో ద్వితీయ స్కంధము జానువులు మొదలుకొని కటి ప్రదేశము వరకు అని తెలుపబడినది.

ఆహారము యొక్క రుచి తినడంలో ఉంది. సాధన యొక్క రుచి ఆచరించడములో ఉంది.

శరత్కాలము సమీపిస్తే నదుల వేగము తగ్గుతూ ఉంటుంది. సాధన శోభిస్తుంటే మనస్సులో ఆవేదన క్షీణిస్తూ ఉంటుంది. అభ్యాసముపై ఆనందము ఆధారపడి ఉంటుంది. సాధనపై సమ్యగ్దృష్టి ఆధారపడి ఉన్నది.

కళ్ళెము లేని గుఱ్ఱము ఎటైన నడువవచ్చు. నిగ్రహము లేని మనస్సు ఎలాగైనా చరించవచ్చు. వాదనలను వదలి, సాధనలో సాగేవారికి బాధలుడిగి, బరువులు దిగి బ్రతుకు ఆనందమయంగా సాగిపోతుంది.

ఈ ద్వితీయ స్కంధమున గ్రంథము యొక్క మంగళాచరణము జరిగినది. అదృష్టవంతుడైన అధికారికి ఆత్మవిదుడైన ఆచార్యుడు ఇక్కడే లభిస్తాడు. పుణ్యాత్ముడైన పరీక్షిత్తునికి జ్ఞానియైన శుకబ్రహ్మ ఈ స్కంధమునందే తన జ్ఞానబోధను ప్రారంభిస్తాడు.

ఈ స్కంధము ముముక్షువుల మస్తకములను చక్కగా శుభ్రము చేయు రసాయనమును కలిగియున్నది. బహిర్ముఖ మయ్యే చిత్తమును అంతర్ముఖము గావించుటకు అనేక సాధనలు ఈ స్కంధమున అందించబడినవి. నిజస్థితి నందుకొనుటకు నిండుగా సహకరించే నిచ్చెనలు ఈ స్కంధమున చక్కగా పొందుపరుపబడినవి. సాధ్య సాధనములు వివరింపబడినవి. భక్తి వైభవము వర్ణింపబడినది. వందన ప్రాముఖ్యము విశదీకరింపబడినది. విరాడ్రూపము కనుల ముందు సుస్పష్టమొనర్పబడినది.

ఈ స్కంధము సాధకులకు అత్యంత ఉపయుక్తమైనది. సాధన లేనిదే వేదన అంతరించదు. రోదన అదృశ్యం గాదు. సాధకులారా! అంధకార సదృశమైన జీవన బాటలో జ్ఞాన రూపమైన దారి దీపము ఈ స్కంధమున అందించ బడినది. అందుకోండి. అందముగా నడక సాగించండి.

చైతన్య భాగవతము

ద్వితీయ స్కంధము

ధర్మామృతం

మరణ మాసన్నమైన వారి కర్తవ్యమును, అకర్తవ్యమును దెలుపమని పరీక్షిత్తుడు శ్రీశుకులవారిని అర్థించెను. అధికారియైన పరీక్షిత్తునకు భాగవత ధర్మామృతమును పోయుటకు శ్రీశుకుడు సిద్ధమాయెను. మృత్యువాసన్నమైన వానికి అమృతమే అవసరము. అది అమరులైన సురులు పానము చేయు అమృతము గాకూడదు. జనన మరణములను ఛేదించెడి భక్త్యామృతమై యుండాలి. జ్ఞానామృతమై యుండాలి. ధర్మామృతమై యుండాలి. అద్దానిని పానము చేయుటయే జీవుల అమృతమయ ధర్మము. భక్త్యామృతమును పానము చేసిన వారికి మృత్యుభయముండదు. వారు అమృతరూపు లగుచున్నారు. ఈ విషయమును త్యాగరాజు ఒక కీర్తనలో అద్భుతముగా గానం చేస్తారు. భక్తులకు యముని వలన భయము లేదనియు, భక్తులను భగవానుని అభయహస్తము రక్షించుచుండగా వారు నిర్భయులై, నిర్మలులై యున్నారని కీర్తించినారు.

భజనపరుల కేల దండపాణి భయము మనసా

అజ రుద్ర సురేశుల కా యాస్థాన మొసగు - రామ ॥భజన॥

యని భక్తి వైభవమును అరటి పండొలచి చేత నుంచినట్లు సురటిరాగంలో కీర్తించారు.

అదృష్టవంతుడైన అధికారికి ఆత్మవిదుడైన ఆచార్యుడు లభించును. పుణ్యాత్ముడైన పరీక్షిత్తునికి శుకబ్రహ్మ లభించాడు. ఆకృష్టచిత్తుడై, అవధానయుతుడైన పరీక్షిత్తునకు శుకబ్రహ్మ బోధించుచున్నాడు.

వరీయా నేషతే ప్రశ్నః కృతో లోకహితం నృప
ఆత్మవి త్సమ్మతః పుంసాం శ్రోతవ్యాదిషు యః పరః

"రాజా! నీవడిగిన ప్రశ్న వరిష్ఠమైనది. లోకహితమైనది. ఆత్మవిదులకు సమ్మతమైనది. శ్రోతలకు శుభముల నొసగునది" యనెను.

భాగవతములో శ్రీశుకులవారు ప్రప్రథమంగా పలికిన అమృతపలుకులివి. ఈ శ్లోకము మంగళప్రదమని నా అభిప్రాయము. భక్త్యామృతధారలను సదా పానము చేయు శుకయోగీంద్రులు ఈ శ్లోకమునందు శిష్టాచార సంప్రదాయము ననుసరించి మంగళాచరణము చేయుచున్నారు.

నిర్విఘ్న పరిసమాప్తి కామః మంగళ మాచరేత్

గ్రంథారంభమున మంగళ శ్లోకముంటుంది. ఆ మంగళ శ్లోకములో అనుబంధ చతుష్టయ ముండాలి. ఇది సంప్రదాయము.

అనుబంధ చతుష్టయమనగా 1. విషయము, 2. సంబంధము, 3. అధికారి, 4. ప్రయోజనము. ఈ నాలుగు విషయములు ఆరంభ శ్లోకములో ఉండాలి.

శ్రీశుకులవారు ప్రారంభిస్తూ పరీక్షిత్తు డడిగిన ప్రశ్న వరిష్ఠమైనదని చెప్పుచున్నారు. అనగా సర్వశ్రేష్ఠమైనదని భావము. సర్వశ్రేష్ఠమైనది బ్రహ్మవిద్యయేగాని మరొకటి కానేరదు. బ్రహ్మవిద్య వరిష్ఠమైనది.

అధీహి భగవన్ బ్రహ్మవిద్యాం వరిష్ఠాం

"భగవంతుడా! వరిష్ఠమైన బ్రహ్మవిద్యను నాకు బోధించుము" యని అశ్వలాయన మహర్షి అథర్వణ వేదంలో భగవంతుడైన బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థిస్తాడు.

రెండవది సంబంధము. గ్రంథములోని విషయము బ్రహ్మజ్ఞానము; గ్రంథనామము భాగవతము. **"భగస్య ఐశ్వర్యస్య ఇదం భాగమ్"** భగమనగా ఐశ్వర్యము. జ్ఞానైశ్వర్యమును ప్రసాదించునది భాగవతము. భాగవతమనగా దేవ సంబంధమైనదని కూడా అర్థము. కనుక గ్రంథవిషయమునకు **(వరిష్ఠం)** గ్రంథనామమునకు **(భాగవతం)** సంబంధమున్నది. దీనికన్నను ఉత్కృష్టమైనది లేదు. అందుచేతనే **"పుంసాం శ్రోతవ్యాదిషు యః పరః"** యని శ్రీశుకులు ప్రవచించినారు.

శ్రీమద్భాగవతే మహామునికృతే కిం వా పరైః

"మానవుని తరింపచేయుటకు వ్యాసభగవానునిచే రచింపబడిన భాగవతము కన్నను ఉత్తమమైనది మరియొకటి ఉండబోదు" యని కౌశిక సంహిత తెలిపినది.

మూడవది అధికారిత్వము. భాగవత గ్రంథమును అధ్యయనము చేయుటకు అధికారి ఎవ్వడు? "రాజా!" **(నృప)** యనెడి సంబోధన అధికారిని సూచించుచున్నది. గ్రంథములో అధికారియైన పరీక్షిత్తుడు రాజుయై యుండును. రాజనగా రాజ్యమును పాలించువాడనే అర్థములో గ్రహింపరాదు. సర్వాభీష్టములు ఎవ్వరికి తీరినవో వాడు రాజు.

ప్రాపంచిక విషయాల వెంట అచ్చిరాని బ్రతుకు బొచ్చెను చేతబట్టుకొని విషయానందము కొరకు వెంపర్లాడే బిచ్చగానివలె గాక ఆత్మ సామ్రాజ్యమును రాజువలె చరించువాడు అధికారి యగుచున్నాడని భావము.

నాల్గవది ప్రయోజనము. గ్రంథము అధ్యయనము చేయుటవలన కలిగెడి ప్రయోజనము యని భావము. **"లోకహితం"** యనునది ప్రయోజనము. లోకమునకు హితము చేయుట ప్రయోజనము. చింతనములైన అన్యాశ్రయములను తొలగించి హితమైన విశ్రాంత్యనుభూతిని ప్రసాదించునది యని అర్థము. ఆత్మవిద్య కన్నను హితమైనది మరియొకటి లేదుగదా!

నాతఃపరం వేదితవ్యం హి కించిత్

"ఆత్మకన్నను అన్యముగా తెలియదగినది ఏదియును లే" దని శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు

ఈ విధముగా ప్రథమశ్లోకమున పరీక్షిత్తుని అభ్యర్థనమును మన్నిస్తూ, విషయమును మన్నన చేయుచు మంగళాచరణమును గావించినారు శ్రీశుకబ్రహ్మ. మంగళకరమైన జీవితము నెరుగనివారై, బ్రతుకును నమ్మి చేసుకుంటున్న మనుజుల వ్యర్థజీవనమును రెండవ శ్లోకమునుండీ ప్రారంభిస్తూ, తదనంతరము భక్తి వైభవమును తెలుపుచున్నారు.

"గృహమేధులగు నరులు లేశమైనను ఆత్మతత్త్వము నెరుగరు. రాత్రులయందు సంభోగ నిద్రాదులయందు కాలమును వ్యర్థము చేసికొందురు. పగటిపూట ధనార్జనమునందు గడుపుచుందురు. పగటిసమయము నంతటిని కడుపు కొఱకే గడుపుకొందురు. భార్యాపుత్రాదు లందరును అనిత్యులే. ఈ సత్యము నెరుగక బ్రతుకును వృథా చేసికొను చున్నారు.

ఆ॥ **పశుకళత్ర పుత్ర బాంధవ దేహాది సంఘమెల్ల దమకు సత్యమనుచు**
గాపురములు సేసి కడపట జత్తురు కనియు గాన రంత్య కాలసరణి

"రాజా! వారి పూర్వీకులందరు కాలగర్భంలో కలసిపోయినారు. ఇది తెలిసికూడా చూసియు చూడనట్లే మనుజులు చరించుచున్నారు. నాశము గోచరించుచున్నను నారాయణుని యందు బుద్ధిని నిలుపలేకయున్నారు" అని శ్రీశుకుడు ప్రవచించుచున్నాడు.

దేహము అన్నియు అంతము గలిగినవియే. దేహముయొక్క చివరి శోభ అంత్యేష్టిలో అగ్ని రూపముగా వెలిగి మరుగున పడిపోవుటయే. రాకపోకల రహదారులలో మజిలీలున్నట్లు, జనన మరణ రహదారిలో ఈ జీవితమూ ఒక మజిలీయే. ఆగినంతకాలము పట్టదు తిరిగి సాగడానికి. సుఖాల అలసటయే. తెరలు పొరలుగా ఆవేదనయే.

తాతలు గతిస్తున్నారు. తండ్రులు గతిస్తున్నారు. భార్యాబిడ్డలు గతించనున్నారు. కనులు తెరిసేదెప్పుడు? మతులు నిలిచేదెప్పుడు? బాధలకు చిత్తము, బాదుకొనేందుకు ఛాతి ఉపకరిస్తున్నాయి. ఏడ్చేవారైనా ఎంతకాలం ఉంటారు? కాలానికి విలువగడుతూ కాలిని పోట పడుతుంటారు. పూలు, కాయలు లేని చెట్లను పక్షులు వదలి వెళ్ళునట్లు, ప్రాణములను పోగొట్టుకొనినవాని దేహమును భార్యాపుత్రులు వదలి వెళ్ళుదురు. ఇంటిలోని ధనాన్ని ఇతరులు అనుభవిస్తారు. ఒంటిలోని ధాతువులను జంతువు లారగిస్తాయి.

మృతం పుత్రం దుఃఖ పుష్టం మనుష్యా ఉత్క్షిప్య రాజన్ స్వగృహా న్నిర్హరన్తి

తం ముక్త కేశాః కరుణం రుదన్తి చితా మధ్యే కాష్ఠ మివ క్షిపన్తి

"ఎన్నో దుఃఖములను భరించి జనులు పుత్రుని పెంచెదరు. అట్టి బిడ్డడు మరణించగనే ఆ దేహమును లేపి గృహములనుండి వీధులలోనికి లాగివేయుచున్నారు. ఒకవైపు జాలి కలిగి ఏడుస్తున్నారు. మరొకవైపు జాలిలేకుండా పాడె మధ్య కట్టెవలె దేహమును పారవేయుచున్నారు" యని మహాభారతములోని ఉద్యోగపర్వము ఉద్విగ్న మనస్సుతో పలికింది.

నేడు మేటి యైనవాడు రేపు కాటిలో కాలుతాడు. నిజం తెలియని దోషము వలన భుజము సంసారాన్ని మోయుచున్నది. బాల్యంలో అమాయకంగా మోస్తుంది. యవ్వనములో అజ్ఞానంతో మోస్తుంది. వృద్ధాప్యంలో అయోమయంగా మోస్తుంది. అన్ని దశలలో మాయదే అగ్రస్థానం. శల్యగతమైనా శనిస్థానమే. ఎంత అనుభవించినా సుఖం లేదు. ఉద్యోగ విరమణ చేసిన తరువాత కూడా నూతన ఉద్యోగంలో కాలిడుటయే. కాటికి చేరేవరకు కాయకష్టము తీరుటలేదు. మనస్సులోని మంట లారుటలేదు. విరమించడములో 'వి' ని విస్మరించి రమించడమే జరుగుచున్నది.

Almost all men who are secure from want and care, now that atleast they have thrown off all other burdens, become a burden to themselves.

"లోటులేని, చింతలేని జీవనాన్ని సాగిస్తున్నామని భావించువారెల్లరు అన్ని బరువులను దించుకున్నాక తమకు తామే గుదిబండలుగా మిగిలిపోతున్నారు." యని షోప్వెహార్ అభిప్రాయపడినాడు.

గడచింది గతమని, నడచేది సమ్మతమని గ్రహించాలి. వ్యర్థమైన గతం తిరిగి అర్థవంతము గాదు. భవిష్యత్తులో పరమార్థం లభించాలంటే వర్తమానం సమర్థవంతముగా సాగాలి. కనుక శుభము నాశించువారు, సుఖమును బొందగోరువారు పరమాత్మనే స్మరించాలి. కీర్తించాలి. పూజించాలి. ధ్యానించాలి. తరించేందుకు ఇదియే ఏకైక మార్గమని శ్రీశుకుడు ప్రవచించుచున్నాడు. ఆచరింపదగిన దిదియేనని పరీక్షిత్తుని ప్రశ్నకు సమాధాన మొసంగుచున్నాడు.

తస్మాద్భారత సర్వాత్మా భగవా నీశ్వరో హరిః

శ్రోతవ్యః కీర్తితవ్యశ్చ స్మర్తవ్యశ్చేచ్ఛతాఽభయమ్॥

"రాజా! కనుక మోక్షార్థి యగువాడు సర్వాత్ముడు, భగవానుడు, ఈశ్వరుడు, హరియునగు పరమాత్మనే శ్రవణము చేయాలి. కీర్తించాలి. స్మరించాలి."

క॥ కావున సర్వాత్ముండు మహా విభుడు విష్ణుడీశు డాకర్ణింపన్
సేవింపను వర్ణింపను భావింపను భావ్యు డభవ భాజికి నధిపా!

యని పోతనామాత్యుని అనువాదము.

ఆశింపదగినవాడు అచ్యుతుడొకడే. కీర్తింపదగినవాడు కృష్ణుడొక్కడే. వ్యవహారము మనుజుని బంధింపదు. మమకారమే బంధిస్తుంది. వ్యాపారము దోషముగాదు. వ్యాపారములోపడి పరమాత్మను మరచిపోవడము దోషము. అన్నీ ఉన్నాయి. వాటితోపాటు శనికూడా యున్న దన్నట్లు, సమస్తముండినను భక్తిహీనుడు శక్తిహీనుడే.

కీర్తన మహోన్నతమైనది. కీర్తన చేయువారు కీర్తిమంతులగుదురు. నారాయణ దివ్య శబ్దమున్నది. నాలుక స్వాధీనము నందున్నది. ఇంకేమి అవసరము? నామామృతమును జుర్రుటయే జీవులకు తక్షణ కర్తవ్యం కావాలి. భగవంతుడు నామవశుడు. నామమును పట్టిన వారికి నారాయణుడు లభించును.

కరిసీ సోస్ మాయేచా ఆసోసు నవ్హె తుజ్ సోరసు నామె వీణ్

నామాచాచ్ మంత్ర్ నామాచేచి తంత్ర్ నామావిణ పవిత్ర్ నవ్హెసి దేఖా॥

"మాయయొక్క ఆశలోబడి ఎందుకు శోకిస్తావు? నామము కన్నను అన్యమైన దానిలో సుఖము లభించదు.

నామమే మంత్రము. నామమే తంత్రము. నామమునొదలి అన్య సాధనములతో సాధ్యమును సాధించగలవేమో చూడుము" యని సంత్ నామదేవ్ మహరాజ్ నామవైభవమును గూర్చి ఒక అభంగములో కీర్తించారు.

అసంస్కారులైన శుష్కవేదాంతులు కొందరు నామవైభవమును నిరసిస్తుంటారు. అట్టి వాచావేదాంతులకు శ్రీశుకబ్రహ్మ ఈ సందర్భమున చక్కని చురక వేయుచున్నారు.

ప్రాయేణ మునయో రాజన్నివృత్తా విధిసేధతః

నైర్గుణ్యస్థా రమన్తే స్మ గుణానుకథనే హరే

"రాజా! కృత్యాకృత్యములకు అతీతులైనవారు, నిర్గుణస్థితిని బొందిన మునులే భగవానుని కీర్తించుట యందు ఆసక్తులై యుందురు" అనెను.

నామసాధనకు అందరూ నోచుకోలేరు. పాటలెవ్వరైనా పాడగలరు. పాటులు తొలగించే కీర్తనమును ఉత్తమ భక్తులే చేయగలరు. భగవానుని కీర్తిని వెల్లడిచేయునదియే కీర్తనమని తెలియవలెను. కీర్తన వలన భక్తుని బ్రతుకు శుద్ధిపడును. భక్తిశ్రద్ధలు పెంపొందును.

"రాజా! ద్వాపర యుగాంతమున సర్వవేదసారమగు ఈ పవిత్ర భాగవత పురాణమును నా తండ్రియైన వ్యాసునికడ నేను శ్రవణము చేసితిని. రాజా! నేను అద్వైత తత్త్వమునందు స్థిరపడిన వాడనైనను శ్రీకృష్ణుని దివ్యలీలలచే ఆకర్షింపబడి అద్దానిని శ్రవణము చేసితిని. భాగవతమునందు శ్రద్ధ గలవారికి భగవానుడు లభించును.

"సంసారమునందు నిర్వేదమును పొందినవారు నామసంకీర్తనము ద్వారానే తరింతురు. కొంతకాలము నామము నుచ్చరించువారు అంత్యకాలము వరకు నామముచేత నడుపబడెదరు" అనెను.

శ్రీశుకుని మాటల నాలకించిన పరీక్షిత్తుడు "దేవా! నాకు ఏడు దినములలో మరణము నిలచియున్నది. ఈ ఏడు రోజులలో నేను తరించగలనా?" అని వినమ్రుడై ప్రశ్నించెను.

"రాజా! పూర్వము ఖట్వాంగుడను రాజుండెడివాడు. అతడిక ఒక ముహూర్తకాలము మాత్రమే జీవింతునని తానే గ్రహించెను. వెంటనే సమస్తమును త్యజించి, మనస్సును శ్రీహరియందు నిల్పి, తదేక ధ్యానముతో తరించిపోయెను. నీకు ఏడు రోజుల సమయమున్నది. సంశయింపకుము. సాధన లాచరింపు" మనెను.

సద్గురువు లభించిన పిదప గూడ సంశయములతో చరించువానికి సద్గతి యుండదు. పరీక్షిత్తుని పుణ్యమా! యంటూ శుకబ్రహ్మ గురువుగా లభించెను. శుకబ్రహ్మలాంటి గురువు లభించిన వారికి ఏడు రోజు లవసరములేదు. ఏడు క్షణాలు చాలు.

అంత్యకాలమున మృత్యుభయ ముండరాదని శ్రీశుకుడు తెలిపెను. నిర్మల హృదయముతో, నిర్భయముగ దేహమును త్యజించుట యనునది సర్వులకు సాధ్యమయ్యే కార్యము గానేరదు. దినమంతయు నిర్దోషముగ జీవించువారు రాత్రులయందు హాయిగా నిద్రపోతారు. కల్మషకార్యము లందు నిమగ్నమైన జీవులు నిద్రపోలేరు సరిగదా ఆవేదనకు లోనై దుఃఖిస్తుంటారు.

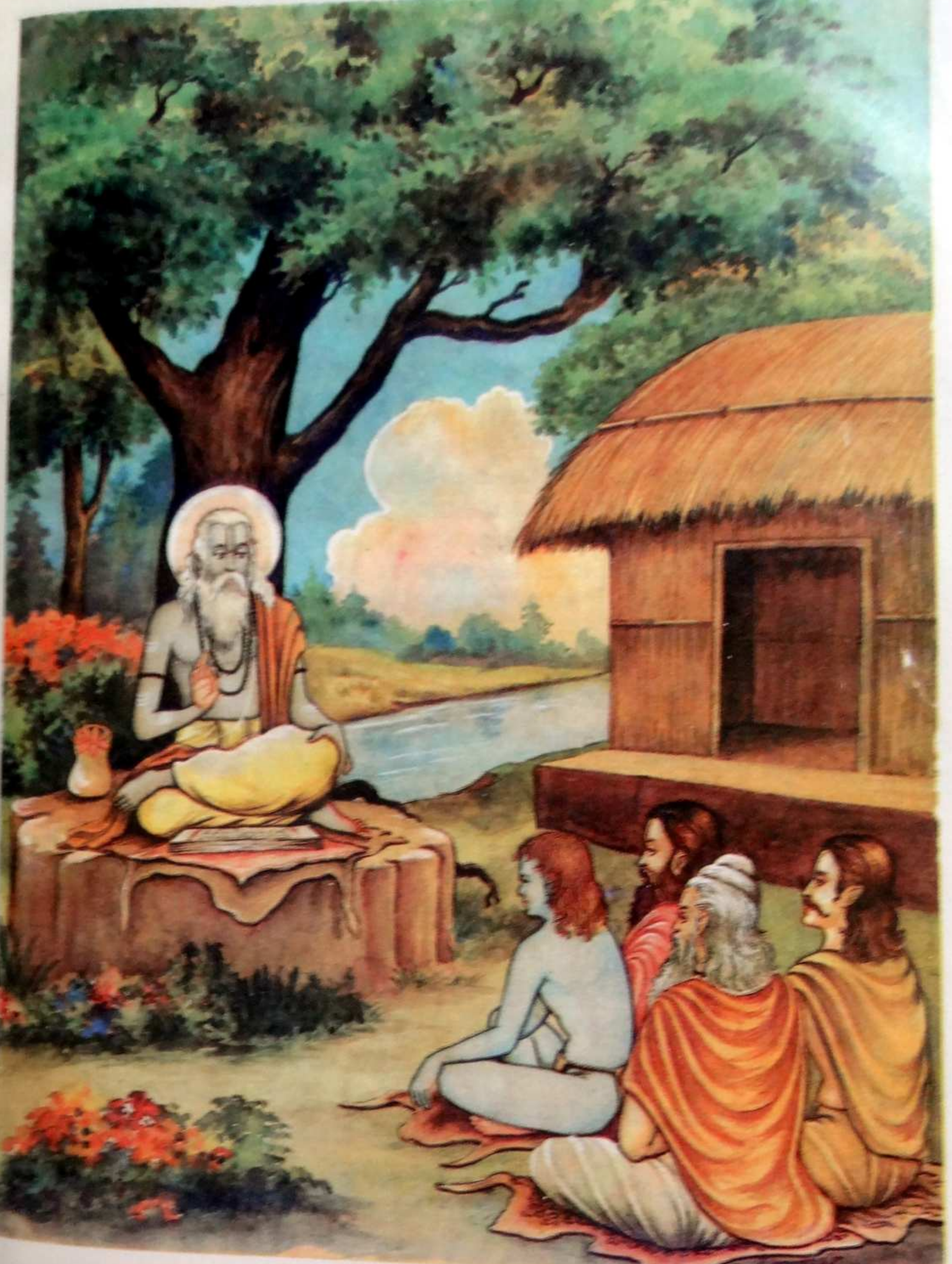
మృత్యువు భయంకరమైనది. అనివార్యమైనది. కాని భక్తులైన వారిని మృత్యువు భయపెట్టలేదు. భగవానుని అభయహస్తము వారిని నిర్భయులుగా చేయును. మహాభారతముకూడా ఈ సత్యమునే వచించుచున్నది.

భయం న చాముత్ర న చేహ తేఽస్తి

"అట్టివానికి పరమునగాని, ఇహమునగాని భయముండదు" అని విదురుడు చెబుతాడు. నిర్దోషులు నిర్మలంగా నిద్రించునట్లు, పాపరహితులు మరణకాలమున అనాయాసంగా దేహాన్ని త్యజిస్తారు. దేహముపై ఆసక్తి లేనందున ఆ దేహమునకు సంబంధించిన భార్యాపుత్రుల యందుకూడా అనాసక్తులై, అనాయాస, ఆనంద మరణము నొందెదరు. ఈ స్థితి ఉన్నపళంగా మృత్యువులో లభించదు. జీవితములో పండిన శాంతియే మృత్యుసమయాన హృదయములో నిండి వెల్గొందును. కనుక ఈ స్థితికై మనుజుడు కృషి చేయాలి.

"గృహములో వసించుచున్నను, గృహము మనస్సులో లేకుండా చూసుకోవాలి. నావలో నీళ్ళెక్కరాదు. మనస్సులో విషయాలు ప్రవేశించరాదు. బ్రహ్మచర్యమును విధిగా పాటించాలి. ఏకాంతవాసము నలవరచుకోవాలి. ప్రాణాయామమును కొనసాగిస్తూ ప్రణవధ్యానమును సాగించాలి. మనస్సును నిగ్రహించాలి. సంకల్పాలను నిరోధించాలి" యని శ్రీశుకుడు చెప్పుచున్నాడు.

ప్రాణాయామ సహిత ప్రణవ ధ్యానమును ఉపనిషత్తులు తెలిపియున్నవి. ఆ ధ్యానమునే శ్రీశుకదేవు లిచ్చట చెప్పుచున్నారు. పూరక రేచక కుంభకాదులలో ప్రాణమును యామము చేయవలెను.

శుకుడు వ్యాసుని వద్ద భాగవతమును శ్రవణము చేయుట

నిషేధనం ప్రపంచస్య రేచకాఖ్య స్సమీరితః
బ్రహ్మైవాస్మీతి యావృత్తిః పూరకో వాయు రుచ్యతే
తత స్త ద్వృత్తి నైశ్చల్యం కుంభకం ప్రాణ సంయమః

"రేచకములో ప్రపంచమును నిషేధించాలి. పూరకములో "నేనే బ్రహ్మము" నని భావించాలి. "అహం బ్రహ్మ" యనెడి భావమును స్థిరముగా కుంభకములో నిలపాలి" యని తేజోబిందూపనిషత్తు తెలిపినది.

ఓంకార ధ్యానము పరమ పవిత్రమైనది. అకార, ఉకార, మకారములలో జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలను ఐక్యమొనర్చి ధ్యానించువారికి నిర్వికల్ప సమాధి లభించును.

ఓ మిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ ధ్యేయం సర్వ ముముక్షుభిః

"ఓం" అనెడి ఏకాక్షరరూపమైన బ్రహ్మమునే ముముక్షువు లెల్లరు ధ్యానించాలి" యని ధ్యానబిందూపనిషత్తు పలికినది.

శ్వాస ద్వారా ప్రణవోపాసన చేసి మనస్సును నిగ్రహించమని శుకుడు తెలుపుచున్నాడు. ప్రాణ బంధనమువలన మనస్సు లీనమగును. బుద్ధి శుద్ధిపడును. అట్టి బుద్ధి మనస్సుతో ఇంద్రియములను విషయములనుండి మరలించగలదు. కర్మలచే ఆకర్షింపబడిన మనస్సు పతనమగును. బుద్ధిచే ఆకర్షితమై ప్రగతినొందును. మనస్సుకు అవగాహనను కల్పించాలి. మనస్సునకు, బాహ్య ప్రపంచమునకు ఏ విధమైన భౌతిక సంబంధమూ లేదు. సమస్తము మనస్సులోనే కల్పింప బడుచున్నవి. దేశకాలాదులు మనస్సును చలింపచేయలేవు. మనస్సు చలించుటకు సిద్ధపడినపుడే బాహ్యవిషయాలు తమ ప్రభావమును మనస్సుపై చూపగలుగును.

The mind in its own place, and in itself can make a heaven of hell, a hell of heaven.

మనస్సు తనంతట తానే, తానున్న స్థితిలోనే స్వర్గమును నరకంగాను, నరకమును స్వర్గముగాను చేసుకుంటుంది" అని మహామేధావియగు మిల్టన్ మహాశయుడు ప్రసిద్ధమైన తన "పారడైజ్ లాస్ట్" అనెడి గ్రంథములో, అనేక అహేతుక, అశాస్త్రీయ విషయాల మధ్య ఈ అద్భుతమైన సత్యమును పలికినాడు.

కనుక ప్రాణమును నిరోధించి, మనస్సును నిగ్రహించి, ఇంద్రియములను నియమించి, హరియందు చిత్తముంచి, బుద్ధిని స్థిరమొనర్పవలెను.

ఆ॥ పవనము నియమించి, పరిహృత సంగుడై యింద్రియముల గర్వ మెల్లమాపి
హరి విశాలరూప మందు జిత్తము జేర్చి నిలుపవలయు బుద్ధి నెఱపి బుధుడు

ఈ విధముగా ధారణను కొనసాగించి యోగమును సిద్ధించుకొనవలెను. ఈ ధారణ సమయంలో మనస్సు చలించకూడదు. ఒకవేళ మనస్సు చలించినచో భగవానుని రూపవైభవమును గాంచవలెనని శుకుడు చెప్పుచున్నాడు. ఇక్కడ అతిముఖ్యమైన విషయమును గుర్తించి గ్రహింపవలెను. యోగధారణయందు భక్తిని సంయుత మొనరించుచున్నాడు.

మనో నిర్విషయం యుక్త్వా తతః కించన న స్మరేత్

పదం తత్పరమం విష్ణో ర్మనో యత్ర ప్రసీదతి॥

"మనస్సును నిర్విషయ మొనర్పుము. మరొక విషయమును స్మరింపకుము. ఏ విధముగా మనసెచ్చట ఉపశమించునో అది విష్ణుదేవుని దివ్యసన్నిధి యని గ్రహింపుము" అనెను.

భక్తి లేనిదే యోగము సిద్ధించదు. భక్తి లేని యోగము వాస్తవానికి మరొక రోగమే. యోగము చేత మనస్సును నిగ్రహింపవచ్చును. అలా నిగ్రహింపబడిన మనస్సు మాధవునిలో కలియుటకు భక్తియే ఏకైక మార్గము. ప్రేమ ద్వారా హృదయంలో మనస్సు స్థిరముగా నిలబడినచో ముక్తి లభించును. మనస్సు విషయములయందు ప్రవేశించుచుండినచో హృదయము నందు స్థిరపడలేదు. వాసనలు మనస్సును పదే కదలించుచుండును. విషయములు ఇంద్రియములద్వారా మనస్సును బలవంతముగా ప్రపంచము వైపునకు లాగుచుండును. భక్తి - విషయములను, వాంఛలను విరోధించును. అందుచేతనే భక్తిని విరోధ స్వరూపముగా వర్ణించినాడు భక్త్యాచార్యుడైన నారదమహర్షి వరేణ్యుడు.

సా న కామాయమానా నిరోధ రూపత్వాత్

"భక్తి విరోధ స్వరూపమై యున్నందున కోరికలను కదలనివ్వదు" యని నారదమహర్షి భక్తి సూత్రాలలో తెలుపుతాడు.

మనస్సు మలినమైనప్పుడు జగద్భ్రాంతి హృదయమున తిష్ఠవేయును. తరిమినను అది తురుముకొనియే వచ్చును. మలిన మనస్సుతో చేయు స్మరణము మరణము నాపదు. భక్తి లేని తపస్సులో శక్తి యుండదు. ప్రేమ లేని అర్చనము యమునితో చర్చను నివారింపలేదు. విషయములను ధ్యానించు మనస్సు విష్ణుదేవుని పొందలేదు. ఈ విషయమును త్యాగరాజస్వామి ఒక కీర్తనలో అద్భుతముగా గానం చేస్తారు.

మనసు విషయ నటవిటుల కొసగితే మా రాముని కృపకల్గునో! మనసా,
తన తలుపు తీసిపెట్టి ఒకరింటికి తా కుక్కలు తోలురీతి గాదో ॥ మనసు॥
తవిటికి రంకాడబోతే కూటి తపిల కోతి కొంపోయినటు గాదో
చెవిటికి ఉపదేశించినటు గాదో శ్రీ త్యాగరాజ నుతుని దలంచక ॥మనసు॥

భర్తను వదలి నటులతో, విటులతో తిరుగుట భార్యకెంత దోషమో, భగవానుని వదలి విషయములవెంట మనస్సు పడుట అంతటి దోషమంటున్నారు త్యాగరాజస్వామి. తానెవరిపై నాధారపడియున్నదో అట్టి భరించే భర్తను వదలి, తన నాకర్షించు విటులను జేరు వనితవలె, మనస్సు ఏ పరమాత్మ నాశ్రయించి కులుకుచున్నదో అట్టి ఆధారరూపుని పరిత్యజించి, తనను మోసగించు విషయముల వెంట పరుగులిడుచున్నది.

ప్రక్కయింటిలో కుక్కలు పడ్డాయని ఒక స్త్రీ ఆ కుక్కలను తోలుటకు పరుగిడినదట. కానీ విచిత్రమేమిటంటే తన ఇంటి తలుపు తెరచియున్నదని గ్రహించ

లేదంటారు త్యాగయ్య. అందరూ ఈ ప్రపంచములో పరుల నుద్ధరించువారే. కానీ తమ చిత్తము చెత్తగా మారియున్నదని గ్రహించు వారెవరు?

ఒక యువతి గోవులకు తవుడు లేదని భావించి, ప్రక్కింటికి తవుడు నడుగుటకై వెళ్ళిందట. ఆ ఇంటి మగాడు ఒంటరితనమును పసిగట్టి ఆవిడతో సల్లాపము లాడ బోయినాడట. తవుడిచ్చు నని భావించి ఆవిడకూడా అతనితో సరసము లాడుచుండినదట. ఈ లోగా ఒక కోతి ఆవిడ ఇంటిలో ప్రవేశించి, ఆమె వండుకొనిన కూటి తపిలె (గిన్నె) ను ఎత్తుకుపోయిన దంటారు త్యాగయ్య.

విషయములనెడి తవుడును పొందే యత్నములో తిండినే పోగొట్టుకొనినట్లు, విషయముల ననుభవించే యత్నములో జీవులు శాంతినే భగ్న మొనర్చుకొంటున్నారు. ఆ తరువాత చెవిటివానికి ఎంత ఉపదేశించినను నిరుపయోగమే అయినట్లు, విషయ చింతనామగ్నమైన చిత్తమునకు సమస్త సాధనలు నిష్ప్రయోజనములే అంటున్నారు.

"మహాత్మా! మనస్సు చంచలము. దుర్నిగ్రహము. దానికి ధారణ కల్గించుటెట్లు? ధారణకు ఉపాయమెయ్యది? మనస్సులోని మాలిన్యము త్వరగా తొలగుటకు ఆచరింపవలసిన సాధనము లేవి? ఈ విషయముల నన్నింటిని నాకు తెలుపుము" యని పరీక్షిత్తుడు శుకబ్రహ్మ నర్థించెను.

శుకబ్రహ్మ చెప్ప నారంభించెను. మొదట ఆసనము సిద్ధించాలి. ఆసన సిద్ధి లేనివానికి ఆత్మజ్ఞానమెలా కలుగును? కొందరు క్షణకాలము కదలకుండా ఒక్కచోట కూర్చోలేరు. కొందరు ఆలయాలలో అర్చన సమయాన కూడా నిర్మలంగా నిలబడలేరు. నూతన అభ్యాసకుని చేతిలో సైకిల్ యొక్క హేండిల్ కదలునట్లు కదుల్తూ ఉంటారు. లేదా రక్షక భటునిచే తరుమబడిన చోరుడు నాలుగువైపుల వీక్షించునట్లు చూపులను కదలిస్తుంటారు. చక్కగా కూర్చొనుట, చక్కగా నిలబడుట, చక్కగా నడచుట, చక్కగా చూచుట మొదలైన వన్నియు ఆసనసిద్ధికి తార్కాణములు.

ఆసనము సిద్ధించిన పిదప శ్వాసను క్రమపరచవలెను. అటుపిమ్మట ఇంద్రియములను నిగ్రహింపవలెను. ఇంద్రియ భోగములో మనిషికి సుఖము లభించదు. పైగా వాసన లధికమగును. ఇంద్రియ సుఖము లనుభవించుటలో వ్యక్తి ఔన్నత్యమేమున్నది? ఇంద్రియ భోగములను శునకాది జంతువులు సైతము అనుభవించుచున్నవి. ఈ విధమైన భావస్పందనతో ఇంద్రియములను నిగ్రహించి, సాంగత్యమును విసర్జించి, భగవానుని రూపవైభవము నందు మనస్సు నుంచవలెను.

విరాడ్రూప వర్ణనము

విశ్వమంతయు భగవానుని స్వరూపముగా దర్శించుటయే విరాడ్రూపము. అది అణువు కంటెను సూక్ష్మమైనను స్థూలముల కంటెను స్థూలతరమైనది. త్రికాలముల యందును కార్యరూపమగు జగత్తు ఏదిగలదో అది యంతయు విరాడ్రూప జనితమే. ఆ విరాడ్రూప చైతన్యమే ధారణ కాశ్రయము.

పాతాళము ఆయనకు పాదమూలమ్మై యుండగా రసాతలము ఆయన పాదములకు ముందు వెనుక భాగమ్మై యున్నది. మహాతల మాయన చీలమండ. తలాతల మాయన కాలిపిక్క. సుతలము రెండు జానువులు కాగా, వితలము రెండు తొడలాయెను. మహీతలము జఘన ప్రదేశము. భువర్లోకము నాభి ఆయెను. స్వర్గమే వక్షస్థలము. మహర్లోకము కంఠప్రదేశము. జనలోకము వదనము కాగా తపోలోకము లలాట మాయెను.

ఇంద్రాది దేవతలు బాహువులై యున్నారు. దిక్కులాయనకు కర్ణములై యున్నవి. అగ్ని ఆయన ముఖమై యుండెను. ఆకాశము నేత్ర గోళమై యుండగా సూర్యుడు నేత్రము లాయెను. రాత్రింబవళ్ళు కనురెప్పలాయెను. ఈ విధముగా ఆ దివ్యాత్ముని విరాడ్రూపము వెల్గొందుచుండెను. అనగా గోచరించు ప్రతివస్తువు నందును పరమాత్మయే తెలియవలెను. లేదా సమస్తము పరమాత్మయందే యున్నదనెడి యనుభూతిని పొందవలెను.

క॥ **హరిమయము విశ్వమంతయు హరి విశ్వమయుండు సంశయము పనిలే దా**
హరిమయము గాని ద్రవ్యము పరమాణువు లేదు వంశపావన వింటే

ఇది కళ్యాణ దృష్టి. కమనీయ దృష్టి. ఈ దివ్యదృష్టి అలవడిన వారికి దోషదర్శనము జరుగదు. అందరిలో పరమాత్మ గోచరించును. ప్రతి ఒక్కరి నేత్రములనుండి తొంగిచూచు నట్లగుపడును. ప్రతి శబ్దము నుండి పలకరించుచున్నట్లు విని మేను పులకరించును. ఈ విధమైన బ్రహ్మభావన ధృవపడుచుండగా జగద్భావన మెల్లగా అదృశ్యమై పోవును. అసంగత్వము వృద్ధిచెందు కొలది ఫలాసక్తిని వదల గలిగినచో బ్రహ్మస్వరూపులము కాగలము. అనంతమును దర్శించిన వారమై ఆత్మవిదుల మగుదుము. ఇచ్చట వీక్షణమేగాని విచక్షణ లేదు. దర్శనమేగాని ధర్మము తెలియదు.

సాధ్య సాధనములు

"రాజా! ఇంతవరకు నేను తెలిపిన ఈ విరాడ్రూప జ్ఞానమును బ్రహ్మదేవుడు తొలుత భగవానుని సన్నిధిలో పొందియుండెను. సృష్టికార్యమునకు ఈ జ్ఞానమే అతనికి ఉపకరించెను. భోగములయందు మనస్సు లగ్నము గాకూడదు. స్వర్గాది భోగములు కూడా అనిత్యములే యని సాధకుడు గుర్తించవలెను. నిరవధికానందమును బొందగోరువాడు నామమాత్ర సారములగు సంసార సుఖ భోగములయందు స్పృహ లేనివాడై యుండ వలెను" యని శ్రీశుకుడు పరీక్షిత్తునకు వైరాగ్యమును ప్రబోధించుచున్నాడు.

భోగాసక్తిని సాధకుడు మనస్సునుండి దూరం చేయాలి. అవసరమునకు మించిన ఆదాయము ప్రయాసయే కాగలదు. వలయుదానినే వాంఛించాలి. విషయసుఖాలు నిత్యసుఖములు గానేరవనెడి భావనను హృదయములో ఆవిష్కరించుకోవాలి.

సిద్ధే౽న్యథార్థే న యతేత తత్ర పరిశ్రమం తత్ర సమీక్షమాణః

"రాజా! జీవితావసరములగు వస్తువులు ఎలాగో సిద్ధించుచుండగ, అట్టివానికై తీవ్ర ప్రయత్నము లాచరింప బనియేమి?" యని శ్రీశుకులవారు ప్రవాహంలాగ జ్ఞానామృతమును పోయుచున్నారు.

"భూమి యుండగా మరియొక పఱుపు ఏల? పరమాత్మ అనుగ్రహించిన బాహువులుండగ దిండ్లయొక్క అవసర మేమున్నది? దోసిలి దివ్యముగా నుండగా భోజనమునకు పాత్రలేల? నార చీరలుండగా పట్టువస్త్రముల పాత్ర ఏమి?" అంటున్నారు శుకబ్రహ్మ.

సీ॥ కమనీయ భూమి భాగములు లేకున్నవే పడియుండుటకు దూది పఱుపు లేల?
సహజంబులగు కరాంజలులు లేకున్నవే భోజన భాజన పుంజమేల?
వల్కలాజిన కుశావళులు లేకున్నవే కట్ట దుకూల సంఘంబు లేల?
కొనకొని వసియింప గుహలు లేకున్నవే ప్రాసాద సౌధాది పటలమేల?
తే॥ ఫల రసాదులు గురియనే పాదపములు? స్వాదు జలముల నుండవే సకల నదులు?
పొసగ భిక్షము వెట్టరే పుణ్యసతులు ధన మదాంధుల కొలువేల తాపసులకు?

యని సహజ పాండిత్య సౌరభము.

సర్వదా పరమాత్మనే స్మరింపవలెను. సేవింపవలెను. ఈశ్వర సేవనము అలవడనిచో ఈశ్వరత్వము ప్రాప్తించదు. ఈశ్వరుని సేవింపవలె నన్నచో భోగములను సేవించుట మానవలెను. విషయాలు ధ్యానములో విఘ్నములై నిలుస్తాయి.

భోగానుభవము హీనమైనది. అది పశు జీవనమునకు ప్రతిబింబము. షడ్రసోపేతములైన భోజనముల నారగించుటయందు మనుజులకు ఎట్టి అనుభూతి కలుగునో, చచ్చిన దేహాలను దినుటలో కుక్కలకు అదే ప్రీతి కలుగును. దూది పఱుపులపై పరుండిన మానవులకు ఎలాంటి సుఖ స్పర్శ జనిత నిద్రయో, పెంటకుప్పలపై బడియున్న పందులకు అదే సుఖము కలుగును. భవనములలో కులుకువారి ఆనంద పలుకు లేవియో బొక్కల నన్వేషించు నక్కల ఈల లవియే. ఇంతవరకు విషయము లనెడి విషమును ద్రాగి మృతి చెందుటకు సిద్ధంగాయున్న ఇంద్రియములకు నామామృతము నందించి పునర్జీవింప చేయాలి. లేనిచో యమభటుల గదాఘాతములకు గురియై, యముని ఇంటి ముంగిట మంటల ననుభవించవలసి వచ్చును.

మ॥ హరి జింతింపక మత్తుడై విషయ చింతా యత్తుడై చిక్కి వా
సరముల్ ద్రొబ్బెడువాడు కింకర గదా సంతాడి తోరస్కుడై
ధరణీశోత్తమ! దండ భృన్నివసన ద్వారోప కంఠోగ్ర నై
తరణీ వహ్ని శిఖా పరంపరలచే దగ్ధుండు గాకుండునే?

ఈ సత్యము లెరిగినవారు విషయాభిలాషులు గారు. అట్టివారు సదా భగవంతుని స్మరించు చుందురు. కొందరు చతుర్భుజుడైన హరిని హృదయములో దర్శించుచుందురు. పరమాత్మ ధ్యానము నిరంతరము సాగుచుండవలెను. నిరాటంకముగా కొనసాగుచుండ వలెను.

కొందరు ధ్యానవేళలను గూర్చి ప్రశ్నించు చుందురు. ఏ కాలములో ధ్యానము చేయుట మంచిది యని ప్రశ్నించుచుందురు. ప్రారంభ సాధకులకు సమయాలు సముచితములే. కానీ ధ్యానము కాలమునకు పరిమితము గాదని గుర్తింపవలెను. బిడ్డను ప్రేమించుటకు సమయమున్నదా? భార్యను ప్రేమించుటకు కాలమున్నదా? పరమాత్మ విషయంలో కాలమెందులకు? శ్రీకృష్ణుని సదా స్మరించాలి. సదా భజించాలి.

ఎంతవరకు ధ్యానము చేయాలి? అని మరికొందరు ప్రశ్నిస్తుంటారు. ధ్యాన తరగతి యనగానే "స్వామీ! ధ్యానము ఎంతసేపు నిర్వహిస్తారు?" అని నన్ను ప్రశ్నిస్తుంటారు. ఏం చేద్దాం. కూర్చోక ముందే లేవాలని మనస్సు ఆరాట పడుచున్నది. ఆరంభించక ముందే బుద్ధి అలసట ననుభవించు చున్నది. ధ్యానము ఎంతసేపు చేయాలి? యని ప్రశ్నించుచున్నాము. మంచిదే. భోజనము నెంతసేపు చేయాలి? యని ప్రశ్నించ మెందుకని? విషయాల యందున్న అభిరుచి విష్ణువునందు లేదు. కడుపు నిండినంతవరకు, ముఖ్యంగా ఆకలి తీరినంతవరకు భుజింపక తప్పదు.

"ప్రతిక్షణంబును ధ్యానంబు సేయుచు నెంత కాలంబునకు బరిపూర్ణ నిశ్చల భక్తి యోగంబు సిద్ధించు నంత కాలంబునుం దదీయ చింతాతత్పరులై యుందు" రని శుకులవారు చెప్పిరని పోతనామాత్యుని ఆంధ్ర భాగవతము.

భగవానుని పాదపద్మ యుగళమునుండి ఒక్కొక్క అవయవమును చక్కగా, స్పష్టంగా ధారణ చేయవలెను. బుద్ధి శుద్ధి యగుచుండగా చిత్తము స్థిరపడుచుండును. ఈ విధముగా భగవానుని దివ్యావయవములను ధారణ చేయవలెను. దైనందిన కార్యములు పూర్తికాగానే పరమాత్మ ధ్యానమును మనుజులు సాగించవలెను.

"రాజా! యోగులు "నేతి - నేతి" యనెడి వాక్యముపై బుద్ధినుంచి, ఆత్మయే సత్యమనియు, దాని కన్యమైన దంతయు అనిత్యమని గ్రహింతురు. ఆ విధముగా వారు అనన్యప్రేమతో అక్షయ రూపుని ధ్యానించి తరింతురు.

న హ్యతోఽన్యః శివః పన్థా విశతః సంసృతావిహ
వాసుదేవే భగవతి భక్తి యోగో యతో భవేత్

"రాజా! భవబంధములలో చిక్కియున్న మానవునకు వాసుదేవుని యందు అకుంఠిత భక్తిని కల్గించు సాధనమే శుభకరమైనది. దీని కన్యమైన మార్గమేదియును లేదు" యని శుకబ్రహ్మ పరీక్షిత్తున కెరింగించెను.

ఇంతవరకు విష్ణుభక్తి యొక్క వైశిష్ట్యమును, వైభవమును వర్ణించిన శుకబ్రహ్మ చిత్తమును నిర్మల మొనర్చుకొనుటకు, భగవద్భక్తిని పెంపొందించుకొనుటకు శ్రీహరికథామృతమును శ్రవణపుటముల ద్వారా పానము చేయుటయే ఏకైక ధర్మమని తెలుపుచు శ్రీమద్భాగవతము నందలి ద్వితీయస్కంధములోని ద్వితీయోధ్యాయమును ముగించుచున్నారు.

సీ॥ అఖిలభూతము లందు నాత్మరూపంబున నీశుండు హరియుండు నెల్లప్రొద్దు
బుద్ధ్యాది లక్షణంబుల గానబడును మహాత్మ్యవనీయు డహర్నిశంబు
వందనీయుడు భక్తవత్సలుం డత్యంత నియతుడై సతతంబు నియత బుద్ధి
నాత్మరూపకు డగు హరికథామృతమును గర్ణపుటంబుల గాంక్ష దీఱ
తే॥ గ్రోలుచుండెడు ధన్యులు కుటిల బహుళ విషయమలినీ కృతాంగముల్ వేగ విడిచి
విష్ణుదేవుని చరణారవిందయుగము కడకు జనుదురు సిద్ధంబు కౌరవేంద్ర!

మరణకాల మాసన్నమైనవారు ఆచరింపదగిన సాధనను గూర్చి పరీక్షిత్తుడు ప్రారంభమున శుకబ్రహ్మను ప్రశ్నించెను. మరణ మాసన్నమైన వారికి హరిగుణ శ్రవణ కీర్తనాదులే విహితములని శ్రీశుకుడు ఇంతవరకు ప్రవచించెను.

భక్తి వైభవము

"రాజా! బుద్ధిమంతులైనవారికి హరిస్మరణమే విహితమైన సాధనమై యున్నది. దీనివలన పరమ పురుషార్థమైన మోక్షము లభించును" యని పలికి కోరికలు గలవారు విభిన్న దేవతలను ఎలా ఉపాసించెదరో శుకబ్రహ్మ పరీక్షిత్తునకు చెప్పుచున్నాడు.

ఇంద్రియ సామర్థ్యమును గోరువారు ఇంద్రుని సేవించెదరు. సంతానమును వాంఛించువారు ప్రజాపతులను పూజిస్తారు. తేజస్సును గోరువా డగ్నిని ఆరాధించును. ధనము నభిలషించువాడు అష్టవసువులను అర్చించును.

కృషి వాణిజ్యాదులను గోరువారు సాధ్యులను, ఆయుస్సును వాంఛించువారు అశ్వినీ దేవతలను, సౌందర్యము నభిలషించువారు గంధర్వులను, ధనమును గోరువారు ప్రచేతసుని, సంతానము నర్థించువారు పితృగణములను, రాజ్యకాంక్ష గలవారు మనువులను, భోగాభిలాషులు సోముని సేవించుచుందురు. నిష్కాములైనవారు శ్రీమహావిష్ణువును ఆరాధించుచుందురు.

"రాజా! ఉదారచరితులైన నిష్కామయోగులు మోక్షము నభిలషించువారై, భక్తియోగ తత్పరులై విష్ణువు నారాధించుచుందురు. అలాగాక ఎవ్వరయితే అన్యదేవతల నుపాసించుచుందురో అట్టివారికి భగవద్భక్తుల సాంగత్యము లభించును. తద్వారా స్థిరమైన భక్తి ఏర్పడును. వారికి గూడా తదనంతరము సర్వశుభములు చేకూరును.

పరీక్షిన్మహారాజా! భాగవతులైన మహాత్ముల వలన హరిగాథలను శ్రవణము చేయు చుండవలెను. దానివలన రాగద్వేషము లుపశమించును. జ్ఞానము కలుగును. పరమాత్మ ప్రసన్ను డగును. భక్తి వృద్ధి చెందును. ఈ విధమైన సంతృప్తిని బొందిన మనుజుడు సదా హరికథా శ్రవణము నందు ఆసక్తిగలవాడై యుండును. అట్టివాడే నిజమైన భాగ్య వంతుడు" అని శుకబ్రహ్మ పరీక్షిత్తునితో పలికెనని సూతమహర్షి నైమిశారణ్యంలో శౌనకాది మునులకు చెప్పెను.

నిజమే. కథాశ్రవణము చేయువారు నిజ భాగ్యవంతులు. ఈ భాగ్యము ఒకనాడు వ్యాసునివలన శుకునికి, మరొకనాడు శుకునివలన పరీక్షిత్తునకు కలిగినది. ఈనాడు మహానుభావుడైన సూతమహర్షి వలన తమకు కలిగినదని భావించి పరవశించిన శౌనకుడు సూతునితో ఇలా పలికెను:

"మహాత్మా! శుకుని ప్రబోధము నాలకించిన పరీక్షిత్తుడు ఆయనను మరేమి ప్రశ్నలడిగెను? వాటినన్నింటిని మాకు సవిస్తరముగ తెలుపుడు. పరీక్షిత్తుడు పరమభాగవతుడు. అతడు కృష్ణగతచిత్తుడు. బాల్యము నుండియే భక్తిని అవలంబించినవాడు.

బాలః క్రీడనకైః క్రీడన్ కృష్ణ క్రీడాం య ఆదదేః

"పరీక్షిత్తుడు బాల్యక్రీడలయందు గూడ శ్రీకృష్ణఅర్చనాదిరూప క్రీడలనే స్వీకరించెడి వాడు".

భక్తి బాల్యమునందే కలగాలి. ముసలితనములో కలిగే భక్తి ముసలిభక్తిగనే యుండును. అంతఃకరణ కలుషితంగాక మునుపే అచ్యుతునిపై అనురాగ మేర్పడవలెను. విషయవాసనలు హృదయమును స్పృశింపక మునుపే అనంతుడు యెదలో ప్రతిష్ఠింపబడాలి. ధృవ ప్రహ్లాదాదుల భక్తి వైభవ మదియే. భాగవతుల యొక్క వైభవమును బాల్యమే తెలుపును.

The Childhood shows the man, as morning shows the day

"ఉషోదయం దినవైభవమును తెలుపునట్లు, బాల్యోదయం బ్రతుకును ప్రతిబింబిస్తుంది" యని మిల్టన్ మహాశయు డభిప్రాయపడినాడు.

పరీక్షిత్తుడు బాల్యము నందే ముకుందభక్తి నలవరచుకొనెను. శ్రీశుకుడు సదా వాసుదేవ పరాయణుడు. వీరిరువురి మధ్య జరిగిన కృష్ణకథ యొక్క దివ్యచర్చ శ్రోతలను దివ్యులుగా మార్చునని శౌనకుడు తెలుపుచున్నాడు. కృష్ణభక్తి లేనివాడు యమునికి మిత్రుడని పలుకుచున్నాడు.

తరవః కిం న జీవన్తి భస్త్రాః కిం న శ్వసన్త్యుత

న ఖాదన్తి న మేహన్తి కిం గ్రామే పశవోఽపరే

"చెట్లు బ్రతుకుట లేదా? కొలిమి తిత్తులు గాలిని పట్టి విడుచుట లేదా? పశువులు గ్రాసమును తినుట లేదా? మోహించుట లేదా? హరిసేవ నాదరిలి ఈ కార్యములనే

ఆచరించు మానవులు పశువుల కన్నను మేలగుదురా?" అని ప్రశ్నించి ఇంకనూ చెప్పుచున్నాడు.

ఎవని కర్ణపుటములలో శ్రీకృష్ణనామము ప్రవేశింపదో అట్టివాడు నరరూప పశువు. కుక్క, సూకరము, ఒంటె, గాడిద మున్నగు వానికన్నను తీసిపోడు. అట్టివాడు వ్యర్థుడు. వాని అవయవములు వ్యర్థములైనవి. మనోబుద్ధులు వ్యర్థములైనవి.

సీ॥ విష్ణు కీర్తనములు వినని కర్ణంబులు కొండల బిలములు కువలయేశ
చక్రి పద్యంబుల జదువని జిహ్వలు కప్పల జిహ్వలు కౌరవేంద్ర
శ్రీ మనోనాథు వీక్షింపని కన్నులు కేకి పింఛాక్షులు కీర్తిదయిత
కమలాక్షు పూజకు గాని హస్తంబులు శవము హస్తంబులు సత్యవచన
ఆ॥ హరిపద తులసీ దళామోదరతి లేని ముక్కు పందిముక్కు మునిచరిత్ర
గరుడగమను భజన గతిలేని పదములు పాదపముల పాద పటల మనఘ!

విష్ణుదేవుని కథలను శ్రవణము చేయని కర్ణపుటములు బిలములే యగుచున్నవి. హరి గాథలను, కీర్తనములను పలుకని నాలుక కప్పనాలుకయే యగుచున్నది. పరమాత్మను వీక్షింపని నేత్రములకు నెమలిపించ కన్నులకు భేదమేమున్నది? శ్రీనాథుని అర్చించని చేతులు వాస్తవానికి శవహస్తములే. విష్ణుదేవుని పాదములయందు లగ్నమై యున్న తులసీదళ గంధము ఆఘ్రాణింపని ముక్కు నిజానికి పంది ముక్కుయే కాగలదు. భగవానుని దర్శించుటకు వెడలని పాదములకు చెట్ల మొదళ్ళకు భేదమేమున్నది?"

భగవద్భక్తుల పాదరేణువులు ఒకప్పుడైనను శిరమున బడనిచో అతడెంతటి నిర్భాగ్యుడో గదా! హరికీర్తనము జరుగుచున్నను ఎవరి హృదయము ద్రవింపదో, ఎవరినేత్రములు వర్షింపవో, ఎవరికి గగుర్పాటు కలుగదో వారి హృదయము పాషాణమై యుంటుంది. ఈ పరమ సత్యమును పోతనామాత్యుడు అద్భుతముగా కీర్తించినాడు.

సీ॥ నారాయణుని దివ్య నామాక్షరములపై గరగని మనములు కఠిన శిలలు
మురవైరి కథలకు ముదితాశ్రు రోమాంచ మిళితమై యుండని మేను మొద్దు
చక్రికి మ్రొక్కని జడుని యౌదలనున్న కనక కిరీటంబు గట్టిమోపు
మాధవార్పితముగా మనని మానవు సిరి వనదుర్గ చంద్రికా వైభవంబు
ఆ॥ కైటభారి భజన గలిగి యుండనివాడు గాలిలోననుండి కదలు శవము
కమలనాభు పదము గననివాని బ్రతుకు పసిడికాయలోని ప్రాణిబ్రతుకు

"మహాత్మా! భక్తిలేనివారి జన్మ వ్యర్థము. మీ మనోహర వచనములు మాకు మానసోత్సవము నొనగూర్చినవి. ఆత్మవిదుడగు శుకబ్రహ్మ పరీక్షిన్మహారాజునకు ఇంకను యే యే విషయములను తెలిపెనో దయతో మాకు తెలుపవలసినది" యని శౌనకాది మునులు సూతమహర్షిని ప్రశ్నించిరి.

"మునులారా! శుకుని ప్రబోధమువలన పరీక్షిత్తుడు కృష్ణగత చిత్తుడాయెను. బంధములను మనస్సునుండి తొలగించుకొనెను. దేహముపై అభిమానమును త్యజించెను. స్త్రీలు, పుత్రులు, గృహములు, పశువులు, ధనము, బంధువులు, రాజ్యము మున్నగువానిపైన గల ఆసక్తిని విడనాడెను. మీరడిగినట్లే శ్రీకృష్ణ వైభవమును దెలుపుమని ఉదార చరిత్రుడైన పరీక్షిత్తుడు శ్రీశుకుని అర్థించెను" అని సూత మహర్షి పలికెను.

"మహాత్మా! నీవు సర్వజ్ఞుడవు. నీ బోధలవలన నా బాధలు తీరినవి. మహర్షులు గూడ ఊహింపనలవిగాని ఈ విశ్వమును భగవానుడు తన మాయాశక్తిచే ఎట్లు సృజించెనో తెలుపుడు" యని పరీక్షిత్తుడు శుకులవారిని ప్రార్థించెను. శుకబ్రహ్మ చెప్పుచున్నాడు.

వందన వైభవము

శ్రీశుకుడు ప్రథమంగా నారాయణునకు ఇక్కడే నమస్కరించుచున్నాడు. శుకబ్రహ్మ బోధను ప్రారంభించి మూడు అధ్యాయములు పూర్తయినవి. ఇచ్చట నాల్గవ అధ్యాయము ప్రారంభ మగుచున్నది. ఇచ్చోట శుకబ్రహ్మ పరమాత్మకు నమస్కరించుట మంగళాచరణము గావించుట యని కొందరు మహాత్ముల అభిప్రాయము. ప్రారంభములో మంగళాచరణము జరుగక పోవుటకు గల కారణమును వారు మరొక విధముగా భావించినారు.

శ్రీశుకుని హృదయము కృష్ణభక్తి పూర్ణము. అందుచేత కృష్ణకథను ఆరంభించుచున్నాననెడి ఆనంద పారవశ్యమున మంగళాచరణము చేయు సంప్రదాయమును మరచినాడనియు, నాల్గవ అధ్యాయమున స్మృతి కలిగి పరమాత్మను ప్రార్థించినాడని వారి అభిప్రాయము. భక్తికి సంబంధించి ఇది మహత్తరమైన వ్యాఖ్యానముగా నేను భావించుచున్నాను. కానీ నా భావము ఇందులకు భిన్నముగా యున్నదని వినమ్రుడనై పలుకుచున్నాను.

శ్రీశుకుడు గళము విప్పిన ప్రథమ శ్లోకము నందే సాంప్రదాయానుసారము మంగళాచరణము జరిగినదని నా అభిప్రాయము. ఈ విషయమును ద్వితీయస్కంధము యొక్క ప్రారంభమున నేను సవివరంగా తెలిపియున్నాను. శ్రీశుకుల స్థాయిలో సంప్రదాయాలను ప్రయత్నముతో ఆచరింప బనిలేదు. సంప్రదాయాలు వారి నాశ్రయించి శుద్ధిపడుతూ ఉంటాయని నా ప్రగాఢ విశ్వాసము.

అయితే నాల్గవ అధ్యాయమున శుకమహర్షి ప్రత్యేకించి ఎందుకు వందన మాచరించుచున్నాడు? యనెడి ప్రశ్న మీకు కలుగవచ్చును. దానికి నే నూహించిన కారణము ఈ విధముగా నున్నది. గడచిన మూడు అధ్యాయములలో శుకమహర్షి కృష్ణ కథా వైభవమును కీర్తించినాడు. ఇప్పుడు విశ్వరచనను వినిపించబోవుచున్నాడు. జగన్నాథుని పై నిలిచియున్న మనస్సు జగద్వైభవము నూహించుటకు వెనుకాడును. దీనినే నిరోధ స్వభావముగా నారదమహర్షి భక్తి సూత్రాలలో తెలిపియున్నారు. మాయను వివరించే సందర్భమైనందున శ్రీశుకుడు వాసుదేవునకు వందన మాచరించుచున్నాడని నా అభిప్రాయము. భాగవతుడైన పరీక్షిత్తుడు అర్థించినాడు. కనుక సృష్టిని గూర్చి వివరించక

తప్పుటలేదు. కానీ ఈ విషయము శ్రీశుకుల వారికి ముఖ్య ప్రయోజనముగా గోచరించదు. అందుచేత శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించెను.

మాయా కార్యములను నిర్వహించుట తప్పనిసరి యైనపుడు మనముకూడా శ్రీకృష్ణుని స్మరింపవలెను. అనుచితముల యందు అచ్యుతుడు అంతఃకరణమున నిలిచినచో జీవి పతనము కాదు. ఏ విధమైన చెడుకార్యము నాచరించినను, చెడు నాలకించినను, పొరపాటున ఉచ్చరించినను, వెంటనే **"ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ"** యనెడి దివ్య మంత్రమును స్మరింపవలెను.

కృష్ణభక్తి యనెడి ప్రేమామృతమును వందన రూపములో అత్యద్భుతముగా వర్ణింపసాగాడు శుకబ్రహ్మ. పరవశించి వింటున్నాడు పరీక్షిత్తుడు.

మ॥ పరుడై ఈశ్వరుడై మహా మహిముడై ప్రాదుర్భవ స్థాన సం
హరణ క్రీడనుడై త్రిశక్తియుతుడై యంతర్గత జ్యోతియై
పరమేష్ఠి ప్రముఖా మరాధిపులకున్ భావింపరాకుండు దు
స్తర మార్గంబున దేజరిల్లు హరికిం దత్త్వార్థినై మ్రొక్కెదన్.

"పరమాత్మా! నీవు అప్రమేయుడవు. అద్భుత శక్తిమంతుడవు. సృష్టి స్థితి లయాదులకు కారణుడవు. క్షేత్రములలో క్షేత్రజ్ఞ రూపమున వెల్గొందువాడవు. భక్త సులభుడవు. ఆర్తుల కభయ ప్రదాతవు. పరమహంసలకు ముక్తి ప్రదాతవు. భక్త పాలకుడవు. భక్తి హీనులకు అలభ్యమైన వాడవు. నీ కీర్తనము సర్వకల్మష హారము. నీ స్మరణము మరణ నిరోధకము. నీ దర్శనము దోష నివారణము. నీకు సమర్పించు వందనము బంధ నిర్మూలనము" అంటూ శుకుడు పరవశించి ప్రార్థించుచున్నాడు.

యత్కీర్తనం యత్స్మరణం యద్వీక్షణం యచ్ఛ్రవణం యదర్హణమ్
లోకస్య సద్యో విధునోతి కల్మషం తస్మై సుభద్ర శ్రవసే నమోనమః

"ఆ భగవానుని సంకీర్తనము, స్మరణము, వందనము, శ్రవణము, అర్చనము లోకము నందలి కల్మషములను పోగొట్టును. అట్టి భద్రరూపుడగు మధురమూర్తికి వందనములు."

జ్ఞానమార్గమున చరించిన మహాత్ములు కూడా శ్రీహరి పాదపద్మముల నాశ్రయించుటచేత జగత్తునందు ఆసక్తిలేనివారయ్యారని శ్రీశుకులు చెప్పుచున్నారు. అట్టి శుభకీర్తిగల ఆదిదేవునకు నమస్కారమని మాటిమాటికి శిరమువంచి వందన మాచరించుచున్నారు. జగదాసక్తిని నివారించు పరమాత్మకు నమస్కరించుచున్నారు.

ఉ॥ ఏ పరమేశు పాదయుగ మెప్పుడు గోరి భజించి నేర్పరుల్
లోపలి బుద్ధితో నుభయ లోకము లందుల జిడ్డు బాసి యే
తాపము లేక బ్రహ్మగతి దారు గతశ్రములై చరింతు రే
నా పరమేశు మ్రొక్కెద న ఘౌఘ నివృత్తి దు భద్ర కీర్తనున్

"హే భగవాన్! తపో గరిష్ఠులైనను, కీర్తిమంతులైనను, యోగులైనను, జ్ఞానులైనను, వేదజ్ఞులైనను నీకు కర్మముల నర్పింపనిచో అట్టివారు శుభమును పొందలేరు. మంగళరూపుడవైన అట్టి నీకు నమస్కారము" యనెను.

తన నాశ్రయించిన పుణ్యాత్ములకు భగవానుడు పుణ్యము నధికము చేయును. భక్తులకు భక్తిని పెంపొందించును. పాపులను పవిత్రమొనర్చును. ఈశ్వరుడు సర్వులకు ప్రసన్నుడని తపోధనుడైన శుకులవారు నమస్కరించుచున్నారు.

పరమాత్మ వేదమయుడు. ధర్మమయుడు. తపోమయుడు. ప్రేమమయుడు. అట్టి పరమాత్మ దర్శనమును పొందిన మహితాత్ములు తరించుచున్నారు. ఆయనను శ్రీపతిగా, యజ్ఞపతిగా, ప్రజాపతిగా, బుద్ధిపతిగా, జగత్పతిగా, భూపతిగా వర్ణించిన శుకబ్రహ్మ భక్తవత్సలుడైన భగవానుడు యాదవులకు బాలకు డనెను.

క॥ **శ్రీపతియు యజ్ఞపతియు బ్రజాపతియున్ బుద్ధిపతియు జగదధిపతియున్**
భూపతియు యాదవశ్రేణీ పతియున్ గతియు నైన నిపుణు భజింతున్॥

"భగవానుని కొందరు అణువని పల్కెదరు. కొందరు మహత్తని నిర్వచింతురు. కొందరికి ఆయన పరిచ్ఛిన్నుడు. మరికొందరికి అపరిచ్ఛిన్నుడు. కొందరికా దివ్యాత్ముడు గుణయుతుడు. కొందరికి నిర్గుణుడు. ఈ విధముగా తర్కవాదములయందు తగుల్కొనినవారు ఎవ్వని పాదపద్మముల దర్శనము వలన పరతత్త్వమును గ్రహింతురో అట్టి భగవానునకు నమస్కారము" యని శుకుడు ప్రార్థించెను.

"భగవానుడు పంచ మహాభూతములచేత దేహములను సృష్టించెను. అవి నవద్వారములు కలిగిన పురములు. వాటి యందున్నవాడై ఆయన పురుషుడాయెను. సాక్షిరూపుడాయెను. అట్టి పరమాత్మ నా వాక్కుల నలంకరించు గాక" యని శ్రీశుకుడు ప్రార్థించెను.

పరమాత్మ దివ్యస్పర్శకు నోచుకోని పలుకులు ఎవ్వరినీ ఆకర్షింపవు. అమృతమయుని అమృతస్పర్శచే వచనములు అమృతమయములు లగును. ఈ విధముగా శ్రీహరిని స్తుతించి, సృష్టి విషయమును ప్రారంభించి, పరమోత్కృష్టమైన భాగవతమును ప్రవచించుటకు ముందుగా తండ్రియు, గురువును నైన వ్యాసదేవునకు నమస్కరించుచున్నాడు.

నమస్తస్మై భగవతే వ్యాసాయామిత తేజసే
వపుర్జ్ఞానమయం సౌమ్యా యన్ముఖాంబురు హాసవమ్

"జ్ఞానమయుడగు వ్యాసభగవానుని ముఖ కమలమునుండి వెలువడిన జ్ఞానతేనియను భక్తులు పానము చేసిరి. అట్టి తేజోమయుడు, భగవానుడు నగు వేదవ్యాసునకు నమస్కరించుచున్నాను."

ఈ విధముగా ప్రార్థించిన శుకబ్రహ్మ "రాజా! విశ్వరచనను గూర్చి నన్ను అడిగితివి. పూర్వము ఈ విషయమును విష్ణుదేవుడు బ్రహ్మదేవునకు బోధించినాడు. దానినే నారదు

దడుగగా బ్రహ్మదేవుడు నారదున కుపదేశించినాడు. దానినే నేను చెప్పుచున్నాను" యని పలికి వివరించసాగెను.

సృష్టి వర్ణనము

నారదుడు బ్రహ్మదేవునికి నమస్కరించి ఇలా పలికెను: "సురేశ్వరా! భూతభావనా! పూర్వజుడా! నీకు నమస్కారము. జీవబ్రహ్మ తత్త్వములను తెలుపు జ్ఞానము నుపదేశింపుము.

య ద్రూపం యదధిష్ఠానం యతః సృష్ట మిదం ప్రభో
యత్సంస్థం యత్పరం యచ్చ తత్తత్త్వం వద తత్త్వతః

"ప్రభూ! ఈ విశ్వముయొక్క రూపమెట్టిది? దీనికి ఆధారమేమిటి? ఇది ఎవనిచే సృష్టింపబడినది? ఎవనియందు లీనమగుచున్నది? దీనికి పరుడెవ్వడు? దీని స్వరూపమెట్టిది? ఈ విషయముల యదార్థరూపమును తెలుపుడు.

"ప్రభూ! నీవు త్రికాలవేదుడవు. సృష్టి రహస్యము నెఱిగినవాడవు. అరచేతిలో అమలకము వలె ఈ సృష్టి రహస్యము నీకు గోచరమైయున్నది. తండ్రీ! నేను నిన్నే పరమేశ్వరుడుగా నమ్మి యుంటిని. కానీ నీవు తపస్సు చేయుటను గాంచితిని. నీ తపస్సుకు ఫలము నిచ్చువాడుండి తీరవలెను గదా! అదియే వాస్తవమైనచో అతడు నీ కన్నను విశిష్టుడగుచున్నాడు. ఈ సందేహము నన్ను కలతపెట్టుచున్నది.

"తండ్రీ! నీకు జ్ఞానమెలా లభించినది? నీకు ఆధారమెవ్వరు? నీ స్వరూపమెట్టిది? నీకు ప్రభువు ఎవరు? నీవు ప్రాణులను అద్భుతముగా సృష్టించుచున్నావు. దేవా! ఈ ప్రపంచములో ఏ వస్తువు ఉత్తమము, మధ్యమము, అధమము లేదా సమానము అనువిషయములను నేనెఱుగను. ఈ నామ రూపాత్మకమైన ప్రపంచము జనించుటకు కారణమేదియో తెలియకుంటిని. ఈ విశ్వమంతయు నీ నుండియే ఆవిర్భవించినదని విశ్వసించుచున్నాను. మరి నీవు కఠోరమైన తప మెందుల కాచరించితివి? తండ్రీ! కరుణజూపి నా సంశయములను నివారింపుము" యని నారదుడు బ్రహ్మదేవుని అర్థించెను.

నారదునికి బ్రహ్మదేవుడు సమాధానమొసగెను. "కుమారా! చక్కని ప్రశ్న నడిగితివి. నీ సందేహము ప్రశంసనీయమైనది. ఈ ప్రశ్ననడిగి నీవు నాపై అపారకరుణను ప్రసరింపచేసితివి" యనెను.

ఆ మాటలకు నారదుడు విస్మితుడాయెను. బ్రహ్మదేవునిపై తాను దయ చూపడమేమిటి? తన మాటలు విరించిని గాయపరచినవేమో యని కలతచెందెను. వ్యథ చెందెను. నారదుని పరిస్థితిని గమనించిన బ్రహ్మదేవుడు "కుమారా! నేను నిజమే చెప్పుచున్నాను. నీ వడిగిన ప్రశ్నల వలన పురుషోత్తముని గూర్చి కీర్తించే భాగ్యమునకు నేను నోచుకొంటిని.

"నారదా! నన్ను ఈశ్వరునిగా నీవు భావించుకొంటివి. నీవేగాదు. నాకంటె ఉత్తముడైన పరంధాముని ఎఱుగని వారందరు అలాగే భావిస్తుంటారు. నిజానికి పరమేశ్వరునిచేత రక్షితమై యున్న జగత్తునే మేము సృష్టించి పోషించుచున్నాము. మాయను దాటలేని జనులు నన్ను పరమేశ్వరుడని భ్రమించుచున్నారు.

తస్మై నమో భగవతే వాసుదేవాయ ధీమహి

యన్మాయయా దుర్జయయా మాం బ్రువన్తి జగద్గురుమ్

"పరమేశ్వరుని మాయ దుస్తరమైనది. ఆయన మాయచే మోహితులైన జనులు నన్ను జగద్గురువుగా భావించుచున్నారు. అట్టి భగవానుడగు వాసుదేవునకు నమస్కారము.

"కుమారా! మాయ భగవానుని ఎదుట నిలబడలేదు. భర్త తన మోసమును గ్రహించినాడని తెలిసికొనిన స్త్రీ భర్త ఎదుట నిలబడలేనట్లు, జీవులను మోహింపజేయు మాయ భగవానుని ముందు నిలుచుటకు సిగ్గుపడును. సూర్యుని ముందు చీకటి ప్రత్యక్షము గాలేని విధముగా పరమేశ్వరుని ముందు మాయ నిలబడలేదు. అట్టిమాయచే ఆకర్షింపబడిన జీవులు నేను - నాది యనెడి అహంకార మమకారములను తయారు చేసికొనుచున్నారు" అని పరమేశ్వరుని గూర్చియు మరియు సృష్టిని గూర్చియు పరమేష్ఠియగు బ్రహ్మదేవుడు చెప్పసాగెను.

పరమాత్మ అనంతుడు. ఆయన కన్యమైన దేదియును లేదు. వేదములకు ఆయనే ఆశ్రయుడు. ఆయన అవయవముల నుండి సురులావిర్భవించిరి. అతడు సర్వాధ్యక్షుడు. సర్వగతుడు. సర్వసాక్షి. సర్వాంతర్యామి. ఆయనచే సృజింపబడిన నేను ఆయన సృష్టించిన విశ్వమునే సృష్టించుచున్నాను.

మాయ భగవానుని ఆశ్రయించి యున్నది. మాయ త్రిగుణ మిళితమై యున్నది. ఈ గుణముల నాధారముగా జేసికొని పరమాత్మ తన స్వరూపమును వెల్లడిచేయుచున్నాడు. మాయనుండి ఆకాశ ముత్పన్నమైనది. ఆకాశమునుండి వాయువు జనించినది. వాయువు నుండి అగ్ని పుట్టెను. అగ్నినుండి జల ముత్పన్న మాయెను. జలము నుండి భూమి పుట్టెను. పంచభూతముల యొక్క సాత్త్వికాంశముల నుండి జ్ఞానేంద్రియములు కలిగినవి. సమిష్టి సాత్త్వికాంశమునుండి అంత:కరణ చతుష్టయము ఏర్పడినది. పంచభూతముల యొక్క రాజసాంశముల నుండి కర్మేంద్రియము లుద్భవించినవి. సమిష్టి రాజసాంశము నుండి పంచప్రాణము లేర్పడినవి. పంచభూతముల యొక్క తామసాంశము పంచీకరణము చెందుటవలన స్థూలదేహము లేర్పడినవి. ఈ విధముగా పరమాత్మవలన సృష్టికార్యము జరిగెను.

"నారదా! నీవడిగిన ప్రశ్నకు సమాధాన మొసగితిని. కార్యకారణములయందు ఏ వస్తువు కూడా పరమాత్మ కంటెను అన్యముగాదు యని గ్రహింపు" మని బ్రహ్మదేవుడనెను.

కారణమైన మట్టినుండి కార్యమగు కుండ యావిర్భవించినది. అలాగే అనేక మట్టి పాత్రము లుద్భవించినవి. వాటి ఆకారములు విభిన్న రూపములుగ తెలియుచున్నందున వాటికి విభిన్న నామము లేర్పడినవి. నామ రూపముల యందు భేదము గోచరించుచుండినను

మూలవస్తువు యైన మట్టియందు మార్పులేదు. నామరూపములు నశించును. అవి అస్థిరములు.

అస్తిభాతి ప్రియం రూపం నామచేదంశ పంచకమ్
ఆద్యత్రయం బ్రహ్మరూపం జగద్రూపం తతోద్వయమ్

అస్తి భాతి ప్రియ మనెడి సచ్చిదానందము, నామ రూపములు అను ఈ ఐదు విషయములు మనకు తెలియుచున్నవి. వీటిలో మొదటి మూడును బ్రహ్మస్వరూపములు. తరువాత రెండును జగద్రూపములు యని శాస్త్రము చెప్పుచున్నది.

కనుక నామరూపాత్మకమైన జగత్తు అస్థిరమైనది. అశాశ్వతమైనది. సాగరము నిత్యము. అలలు అనిత్యము. అలకు రూపముతోపాటు నామమున్నది. అందుచేత అది అదృశ్యమగును. సాగరము నిత్యమై యుండును. అనిత్యమైన అలలకు గూడ సాగరమే ఆధారమై యున్నది. అధిష్ఠానమై యున్నది. ఆశ్రయమై యున్నది. అలలు సాగరమునందే యున్నవి. వాస్తవానికి ఉన్నదంతయు సాగరమే. అల యనునది నామరూపాల అలజడియే.

క॥ **హరి భగవంతు డనంతుడు కరుణాంబుధి సృష్టికార్య కారణ హేతు**
స్ఫురణుం డవ్విభు కంటెం బరు డెవ్వడు లేడు తండ్రి పరికింపంగన్

యని బ్రహ్మదేవుడు శ్రీహరి వైభవమును స్తుతించెను. శ్రీహరి అవతార వైభవములను గ్రహించినవారికి వాసనా క్షయము జరుగునని పలికి, శ్రీమన్నారాయణుని అవతార విశేషములను బ్రహ్మదేవుడు నారదునికి వర్ణించెను.

నారాయణుని లీలావతార వర్ణనము

శ్రీహరి భూతలము నుద్ధరించుటకు వరాహమూర్తియై అవతరించెను. సాగరమున కొండవలె కదలి వచ్చిన హిరణ్యాక్షుని తన దంతముతో చెండాడెను. ప్రజాపతి యగు రుచి యొక్క భార్యయగు ఆకూతి గర్భమునుండి "సుయజ్ఞ" డనెడి పేరుతో జన్మించెను. అతడు తన ధర్మపత్నియగు దక్షిణ వలన దేవతలను కనెను. కర్దమ ప్రజాపతి ధర్మపత్నియగు దేవహూతి గర్భమున తొమ్మండుగురు సోదరీమణులతో పాటు భగవానుడు కపిలుడుగ జన్మించెను. తన తల్లికి బ్రహ్మవిద్యను బోధించెను.

అత్రిమహర్షి నాశీర్వదించి ఆయన కుమారుడుగ అవతరించెను. అతడే దత్తాత్రేయుడు. ధర్ముని ధర్మపత్నియు, దక్షుని పుత్రికయునగు "మూర్తి" యను నామె గర్భమునుండి నర నారాయణులనెడి రెండు రూపములతో జన్మించెను.

నరనారాయణుల తపస్సును భంగము చేయవలెనని మన్మథుడు భావించెను. అప్సర స్త్రీలను పంపి వారిని మోహమునకు గురిచేయుమని తెలిపెను. వారు నరనారాయణ ఋషుల ముందు నాట్యము చేయసాగిరి. వారి హావభావ విన్యాసముల ద్వారా ఆ మహాత్ముల తపమునకు భంగము వాటిల్లునట్లు ప్రయత్నములు చేయసాగిరి.

నారాయణ ఋషి ఆయన ఊరువుల నుండి ఒక అందమైన అమ్మాయిని సృష్టించెను. ఆమె అందము నందును, నాట్యము నందును దేవతాంగనలను మించియుండెను. ఇంతటి సౌందర్యవతి ఆ మహాత్ముని ఊరువులయందే యుండగా ఆయనను మోహమునకు గురిచేయుట సాధ్యమయ్యే కార్యముగాదని భావించినవారై అప్సరస్త్రీలు వెనుదిరిగి వెళ్ళిరి. ఊరువులనుండి ఉద్భవించుట చేత ఆ సుందరాంగి ఊర్వశి ఆయెను.

అందమనేది బాహ్యంలో లేదు. ఆనందమనేది బాహ్యంనుండి రాదు. అన్ని అందాలు ఆత్మ యందే యున్నవి. సర్వానందములకు ఆశ్రయస్థానము ఆత్మయేనని నరనారాయణులు ఊర్వశిని సృష్టించుట ద్వారా ప్రవచించిరి. ఆత్మను గ్రహించినవారికి అనాత్మరూపమైన జగద్విషయముల యందు మోహము జనించదని తెలిపిరి.

బ్రహ్మానందే నిమగ్నస్య విషయాశా న తద్భవేత్

"బ్రహ్మానందమునందు నిమగ్నుడైనవానికి విషయములయందు ఆశ కలుగ నేరదు" యని ఆత్మబోధోపనిషత్తు తెలిపినది.

భగవానుడు నాభి సతీమణి యగు సుదేవికి ఋషభదేవుడై అవతరించెను. జితేంద్రియుడై, పరమహంస వలె చరించెను. అనిర్వచనీయమైన అవ్యక్త ఆత్మతత్త్వమును ప్రదర్శించి చూపెను.

"నారదా! నేను నిర్వహించిన యజ్ఞమునందు ఆ దివ్యాత్ముడు హయగ్రీవుడుగా ఆవిర్భవించెను. ఆయన నిశ్వాస మొనర్చునపుడు నాసాపుటముల నుండి కమనీయమైన వేదఘోష వినిపించు చుండెను" అని సృష్టికర్త వచించి, ఇంకనూ చెప్పుచున్నాడు:

"ఆ దివ్యాత్ముడే యుగాంతమున మత్స్య నారాయణుడుగా అవతరించెను. క్షీరసాగరమును దేవ దానవులు చిలుకునపుడు ఆ మహితాత్ముడే మునిగిపోవు చుండిన మందర పర్వతమును ధరించుటకు కచ్ఛప రూపుడై అవతరించెను.

"సురుల భయమును పోగొట్టుటకు భగవానుడు నృసింహరూపమును ధరించెను. హిరణ్య కశిపుని సంహరించెను. గజేంద్రుని రక్షించుటకు శ్రీహరియై అవతరించి మకరిని వధించెను. ఆ మహితాత్ముడే ఇంద్రునికి రాజ్యము నిచ్చుటకై త్రివిక్రముడై దర్శనమిచ్చి సద్గతిని ప్రసాదించెను.

"నారదా! హంసరూపమున నీకు భక్తి వైభవమును దెలిపినది కూడా ఆ దివ్యాత్ముడే" యనెను.

భక్తి పూర్ణులైన వారికి భగవానుడే ఆత్మవిద్య ననుగ్రహించును. అచ్యుతుడే గురురూపమున నిలుచును. అందుచేత గురువును పరమాత్మగనే భావించాలి. గురువు మనస్సును కష్టపెట్టరాదు. గురువు యొక్క ఆజ్ఞను రెండవసారి గ్రహించే పరిస్థితి కలుగరాదు. గురుసేవలో తృప్తిచెందవలెను. గురువు యొక్క అనుగ్రహములో సర్వము లభించు ననెడి దృఢవిశ్వాసమును కలిగి యుండవలెను.

బ్రహ్మదేవుడు భగవానుని లీలావతారములను వర్ణించుచున్నాడు: "వ్యాధిగ్రస్థుల బాధలను నివారించుటకు భగవానుడు ధన్వంతరి రూపమున వెలసెను. అతడే ధర్మరక్షణార్థము పరశురాముడై ఆవిర్భవించి క్షత్రియ వంశమును ఇరువది యొక్క పర్యాయములు వధించెను. ఇక్ష్వాకువంశమున ధర్మమూర్తియగు శ్రీరాముడుగ అవతరించెను. అతిమానుషములగు కర్మలను ప్రదర్శించుచు మోక్షప్రదాతయగు శ్రీకృష్ణుడుగా లీలా శరీరమును ధరించెను. వేదమును విభజించి, అద్దానిని రక్షించుటకు పురాణ పురుషుడగు వ్యాసుడుగ అవతరించెను. కలియుగాంతమున సర్వులు పాషండులై చరించునపుడు ఆ దివ్యాత్ముడు కల్కిరూపముతో ఆవిర్భవించి, కలియుగమును శాసించును.

"నారదా! నేనుగాని, నీ యగ్రజులగు సనక సనందనాది మహర్షులుగాని ఆ పరమేశ్వరుని అనంత విభూతులను గ్రహింపలేక పోయితిమి" యని బ్రహ్మదేవుడనెను.

మ॥ హరి మాయాబల మే వెఱుంగ నట శక్యంబే సనందాది స
త్పురుష వ్రాతముకైన బుద్ధి నితరంబున్ మాని సేవాధిక
స్ఫురణం దచ్చరితానురాగ గుణ విస్ఫూర్తిన్ సహస్రాస్య సుం
దరతన్ బొల్పగు శేషుడున్ దెలియడన్నన్ జెప్ప లేరొండురుల్

"నారదా! భగవానుని లీలా వైభవములను సంక్షిప్తముగ వివరించితిని. నీవు వాటిని విస్తరింప జేయుము. ఈ విషయముల నన్నింటిని భగవానుడే నాకు స్వయముగా బోధించినాడు. దానినే భాగవతమందురు. దీనిని బోధించునపుడు "శ్రోతలకు భక్తి కలుగుగాక" యని భావించి, బోధింపు" మనెను. నారదుడు తండ్రికి నమస్కరించెను.

పరీక్షిత్తుడు శుకబ్రహ్మను అడుగుచున్నాడు: "మహాత్మా! శ్రీహరి అవతార లీలా వైభవములను బోధించుమని బ్రహ్మదేవుడు నారదునికి చెప్పెను. నారదుడు ఈ అపూర్వ లీలలను ఎవరెవరికి చెప్పెనో వినవలెనని నాకు కుతూహలముగా యున్నది" యనెను.

పరీక్షిత్తుని ప్రశ్నాపత్రము

పరీక్షిత్తుడు తన సంశయముల నన్నింటిని శుకబ్రహ్మ ముందుంచెను. "మహాత్మా! విష్ణుదేవుని శ్రవణ మంగళ గాథను ఎవరు శ్రద్ధతో నాలకింతురో వారు పరమాత్మయందే ప్రవేశింతురు.

"శరదృతువు నీటిలోని మాలిన్యమును పోగొట్టునట్లు శ్రీకృష్ణుడు భక్తుల శ్రవణేంద్రియముల ద్వారా భావపూర్ణ హృదయమున ప్రవేశించి, అచ్చటయున్న వాసనారూప మాలిన్యమును నాశము చేయును.

"అనేక బాధల ననుభవించి ఇంటికి తిరిగివచ్చిన బాటసారి తన గృహమును వీడనట్లు, వాసనా రహితుడగు భక్తుడు శ్రీకృష్ణుని చరణకమలములను త్యజింపడు.

దివ్యాత్మా! నా మనోబుద్ధులను అనాసక్తమొనర్చి, వాటిని కృష్ణుని యందే లగ్నమొనర్చి, నేను దేహమును త్యజించుటకు ననువుగా బోధింపుము.

"పంచభూతములతో సంబంధములేని జీవునకు దేహమెలా ప్రాప్తించినది? లేక కర్మాదులు కారణమా? సంసార సింధువును దాటుటకు సాధన మెయ్యది? భక్తికి అనుకూల, ప్రతికూల విషయములు ఏవి?

"మునిపుంగవా! నేను నిన్ను శరణుజొచ్చితిని. నేను అడిగినవి సముచితములో కావో తెలియదు. ఉచితమైనవి ఏవి అడుగలేకపోతినో తెలియకుంటిని. వాటి నన్నింటిని నాకు దయతో తెలుపుము. నా సంశయములను నివారింపుము.

"విష్ణుదేవుని కథామృతమును పానము చేయుచుండగా నా మది శాంతించును. ఉపవాసము వలన నా దేహము బాధ నొందదు. శృంగి శాపము నన్ను కృంగ దీయదు" యని పరీక్షిత్తుడు పలుకగా శుకబ్రహ్మ సంతుష్టచిత్తు డాయెను. సృష్ట్యారంభమున భగవంతుడు బ్రహ్మదేవున కుపదేశించిన వేదరూపమగు భాగవత పురాణమును చెప్పుటకు శ్రీశుకుడు ఆరంభించెను.

చతుఃశ్లోకీ భాగవతము
(Bhagavata in a Nutshell)

దేహాదులకు మాయయే కారణముగా తెలియుచున్నది. నిద్రించువానికి కలలో గోచరించిన వస్తువులతో సంబంధము లేనట్లు, ఆత్మకు దేహాదులతో సంబంధము ఇసుమంతైనను లేదు. అనేక దశలలో దేహము మార్పు చెందుచూ శోభించుట గూడా మాయయొక్క కార్యమే. మాయకు లోనైనవాడు జీవుడు. అతడు మాయాలోలుడై "నేను-నాది " యనెడి అహంకార మమకారములను తయారు చేసుకొనుచున్నాడు. మాయను వీడిన మనుజుడు మాధవు డగుచున్నాడు యని శుకబ్రహ్మ పరీక్షిత్తునకు బోధించుచున్నాడు.

సృష్టి విషయము సాధారణమైన విషయము గాదు. అందుచేత సామాన్యులకు అవగతముకాదు. బ్రహ్మదేవునకే ఒక సమయములో అర్థము గాకుండెను. అట్టి స్థితిలో బ్రహ్మదేవుడు కఠోరమైన తపమాచరించెను. నారాయణుని కృపకు పాత్రుడై సత్యమును గ్రహించెను. ఈ విషయము శ్రీశుకుల వారు వచించుచున్నారు.

జగత్తు నెలా సృష్టించవలెను? యని చతుర్ముఖ బ్రహ్మ ఆలోచించుచుండెను. కానీ సృష్టించుటకు కావలసిన జ్ఞానము ఆయనకు లభించదాయెను. ఈలోగా జలమునుండి మొదట 'త' యనెడి అక్షరము వినబడెను. ఆ తరువాత 'ప' అక్షరము వినబడెను.

నిష్కించనానాం నృప యద్ధనం విదుః

"విషయములను వదలి పెట్టిన వారికి తపస్సే ఐశ్వర్య" మని ఈ సందర్భమున శుకుడు పలికెను.

ఈ 'తప' యనెడి శబ్దము ఏ వైపు నుండి వచ్చినది? యని బ్రహ్మదేవుడు నలువైపులా చూసెను. కానీ అతని కెవ్వరు గోచరించలేదు. ఒక క్షణము నేత్రములు మూసి ఆలోచించెను. తన నెవరో తపస్సు చేయుమని చెప్పుచున్నట్లు భావించెను. వెంటనే తపస్సున కుద్యుక్తుడయ్యెను. ఇంద్రియ మనస్సులను నిగ్రహించి వేయి సంవత్సరములు బ్రహ్మదేవుడు తపస్సు చేసెను. బ్రహ్మ తపస్సును దర్శించి తృప్తి చెందిన నారాయణుడు బ్రహ్మదేవునకు వైకుంఠ దర్శనము చేయించెను. క్లేశ శోకాదులకు, భయమోహాదులకు తావులేని ఆ శ్రేష్ఠ స్థానమును దర్శించి సంతసించెను. అచ్చోటికి మాయ ప్రవేశింపలేదు. అచ్చట ఐశ్వర్యప్రదాయిని యగు లక్ష్మీదేవి శ్రీహరి చరణపంకజములకు సేవ చేయుచుండును. అట్టి నారాయణుని దర్శనము బ్రహ్మదేవునకు పూర్ణానందమును నొసగెను.

భగవానుడు బ్రహ్మదేవునితో ఇలా పలికెను: "బ్రహ్మదేవా! నీవు దీర్ఘకాల తపస్సుచేత నన్ను తృప్తి పరచితివి. నీకు శుభము కలుగుగాక! వరదుడనైన నన్ను వరము లడుగుము. నా దర్శనమే సమస్త శుభముల నొసగును. ఏకాంతమున **"తప తప"** యనెడి నా వాక్కుల నాలకించి నీవు కఠోర తప మాచరించితివి."

తపో మే హృదయం సాక్షాదాత్మాహం తపసోఽనఘ

"వేదగర్భుడా! తపస్సు నా హృదయము. నేను తపస్సునకు ఆత్మను" అనెను.

తపస్సు లేకుండా ఎవ్వరూ తరించలేరు. **'తప'** యనెడి పదము తారుమారైనచో **'పత'** యగును. తపస్సులేనివారు పతనమగుదురే గాని ప్రగతిని సాధించలేరు. సృష్టికార్యమే బ్రహ్మదేవుని తపస్సులో రచింపబడినది. అట్టి తపోమయ సృష్టిలో తపస్సు లేనివారు ఎలా సుఖింపగలరు? పైగా తపస్సే తన హృదయమని భగవానుడు తెలిపినాడు. కనుక తపస్సు లేనివారు భగవత్కృపను పొందలేరు. భగవత్కృప లేనివారికి సుఖశాంతులు లభింపవు.

సృజామి తపసైవేదం గ్రసామి తపసా పునః
బిభర్మి తపసా విశ్వం వీర్యం మే దుశ్చరం తపః

"బ్రహ్మదేవుడా! తపస్సు చేతనే నేను ఈ విశ్వమును సృష్టించుచున్నాను. తపస్సుచేతనే తిరిగి గ్రహించుచున్నాను. తపస్సు ద్వారానే భరించుచున్నాను. దుష్కరమైన తపస్సే నాకు శక్తియైనది" యనెను.

శ్రీమద్రామాయణము **"తపః"** యనెడి పదముతో ప్రారంభమై **"ప్రవర్ధతాం"** అనెడి పదముతో సమాప్తమవుతుంది. అనగా తపస్సు వర్ధిల్లును గాక యని దాని భావము. రామాయణ సారము తపస్సే యని గ్రహించాలి. శ్రీరాముడు పదునాలుగు సంవత్సరములు తపమాచరించి రావణాసురుని వధించినాడు. మనము కూడా జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియ, అంతఃకరణ చతుష్టయ మనెడి పదునాలుగు దశలలో యున్న అజ్ఞానమును తపస్సు

ద్వారా నశింపజేయాలి. అప్పుడే ఆత్మజ్ఞానము లభించును. ఆత్మవిద్య పరమాత్మ నను(గహించును. కనుక జ్ఞానము, తపస్సు లనునవి వాటికి ఆధారమైన బ్రహ్మమును ప్రసాదించును.

ఆత్మవిద్యా తపోమూలం తద్బ్రహ్మోపనిష త్పరం

"ఉపనిషచ్ఛ్రుతిపాదితమైన బ్రహ్మమే ఆత్మవిద్యకు, తపస్సునకు మూల పురుషు" డని శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు తెలిపినది.

బ్రహ్మదేవుడు భగవంతునితో ఇలా పలికెను: "దేవా! నీవు సర్వభూతాధ్యక్షుడవు. నీకు సర్వజీవుల మనోసంకల్పాలు తెలియును. నా యభిలాషను దీర్చుము. ఈ సృష్టిరచనా జ్ఞానమును నాకు ప్రసాదింపుము. దేవా! నీ యాజ్ఞను తప్పక పాటించెదను. నేను అహంకార బద్ధుడను గాకుండునట్లు ఆశీర్వదింపుము. నీవు నన్ను స్నేహపూర్వకముగా ఆదరించితివి. నాకు గర్వము కలుగకుండుగాక!" యని ప్రార్థించెను.

"బ్రహ్మదేవా! పరమగుహ్యామైనదియు, విజ్ఞానముతో గూడినదియునగు జ్ఞానమును చెప్పెదను వినుము" యని పలికి భాగవత స్వరూపము నంతటిని నాలుగు శ్లోకములలో చెప్పెను. దీనినే **"చతుఃశ్లోకీ భాగవత"** మందురు.

అహమమే వాసమే వాగ్రే నాన్యద్య త్సద సత్పరమ్
పశ్చాదహం యదేతచ్చ యోఽవ శిష్యేత సోఽస్మ్యహం

"సృష్టికి పూర్వము నేనొక్కడనే యుంటిని. నాకన్యముగ సత్తులేదు. అసత్తును లేదు. సృష్టికి తరువాత గూడా నే నొక్కడనే యున్నాను. ప్రళయము నందు కూడా నేనే యున్నాను.

ఋతేర్థం యత్ప్రతీ తీ యేత నప్రతీయేత చాత్మని
తద్విద్యా దాత్మనో మాయాం యథాభాసో యథాతమః

"నిజానికి లేనిదే యైనను ఆత్మయందు ఏది ప్రతీయమాన మగుచున్నదో, నిజానికి ఏది ఆత్మను అంటలేదో దానిని నా మాయగా తెలియుము.

యథా మహాన్తి భూతాని భూతేషూచ్చా వచేష్వను
ప్రవిష్టా న్యప్రవిష్టాని తథా తేషు న తేష్వహమ్

"మహాభూతములు భౌతికములైన ఘట పటాదులయందు ప్రవేశించినను ప్రవేశింపనట్లే యుండును. అలాగే నేను గూడ సర్వభూతముల యందు ప్రవేశించి యుండినను ఆత్మ రూపముతో సర్వగతుడనై యున్నాను.

ఏతావ దేవ జిజ్ఞాస్యం తత్త్వ జిజ్ఞాసు నాత్మనః
అన్వయ వ్యతిరేకాభ్యాం యత్స్యా త్సర్వత్ర సర్వదా!

"సర్వత్రా, సర్వదా ఏది బోధితమై యుండునో అట్టిదానిని అన్వయ వ్యతిరేక పద్ధతుల ద్వారా ఆత్మయని గ్రహింపుము."

రజ్జువు వలె సృష్టికి పూర్వము బ్రహ్మ మొక్కటియే యుండెను. రజ్జువునందు సర్పము గోచరించినట్లు బ్రహ్మమునందు మాయ తెలియుచున్నది. సర్పము రజ్జువును

కలుషితము చేయలేదు. మాయ బ్రహ్మము నంటలేదు. సర్పము ద్రష్టయొక్క మనస్సులో యున్నదే గాని రజ్జువునందు లేదు. అలాగే మాయగూడ జీవుని అంతఃకరణమునకు సంబంధించినదియే గాని బ్రహ్మము నందు లేదు. మనస్సున్నంత వరకు మాయా రూపమగు ద్వైత ప్రపంచము తెలియుచుండును. మనస్సు నశించగనే మాయ గలించును. మహిమ శోభించును.

చిత్త త్యక్తే లయం యాతి ద్వైత మే తచ్చ సర్వతః
శిష్యతే పరమం శాంత మేక మచ్చ మనామయమ్

మనస్సును త్యజించినచో ఈ సమస్తమైన ద్వైత ప్రపంచము లయించి పోవును. ఆ తరువాత ఉత్కృష్టమైన, శాంతరూపమైన, అద్వయమైన, శోకరహితమైన ఆత్మయే భాసించును" అని అన్నపూర్ణోపనిషత్తు.

సర్పముగా తెలియునది వాస్తవానికి రజ్జువే. సర్పమునకు రజ్జువే అధిష్ఠానముగా యున్నది. నామరూపాత్మకమగు జగత్తునందు నిజానికి అధిష్ఠానమైన బ్రహ్మమే యున్నది. కార్యరూపముగా తెలియవచ్చు జగత్తునందు బ్రహ్మమే పరివ్యాప్తమై యున్నది.

Through out the physical world runs that unknown content which must surely be our consciousness.

ఈ భౌతిక దృశ్యమాన జగత్తు నంతటిని ఏ అదృశ్యవస్తువు వ్యాపించియున్నదో అది మన చైతన్యము కన్నను అన్యము గానేరదు" యని భౌతిక విజ్ఞానశాస్త్రవేత్త సర్ ఆర్థర్ ఎడ్డింగ్టన్ అభిప్రాయ పడటము జరిగినది.

ఒక రంగుల వస్త్రమును తీసికొందుము. అందులో అనేకములైన బొమ్మలు గోచరించుచుండును. మయూరములు, పావురములు, చిలుకలు మొదలగు బొమ్మలు ఆ వస్త్రము నందు కనబడుచుండును. యదార్థానికి అక్కడ కనబడు బొమ్మలు దారముకన్నా భిన్నముకాదు. అన్ని రూపములుగ తెలియునది దారమొక్కటియే. అలాగే నామరూపాత్మకమైన ఈ ప్రపంచములో అసంఖ్యాకములైన రూపములు మనకు గోచరించుచున్నను, అవి యన్నియు బ్రహ్మము కన్నా అన్యము గానేరవు. దారము సత్యము. చిత్రములు మాయ. అలాగే బ్రహ్మము సత్యము. జగత్తు మాయ. జగత్తులో బ్రహ్మము ఓతప్రోతమై యున్నది.

యత్కిం చేదం ప్రాణి జంగమం చ పతత్రిచ యచ్ఛ స్థావరం సర్వం తత్ప్రజ్ఞాన నేత్రం

స్థావర జంగమాత్మకమగు ఈ ప్రపంచ మంతయు బ్రహ్మమే. సమస్త రూపములు బ్రహ్మముగనే యున్నవి" యని ఐతరేయోపనిషత్తు.

సమస్తము బ్రహ్మమే అయినపుడు మాయ కల్పించెడి భిన్నత్వము నెలా అధిగమించాలి? యనెడి శంక కలుగవచ్చును. దీనికి ఒక చక్కని శాస్త్రీయమైన విచారణ మార్గమును ఉపనిషత్తు ప్రవేశ పెట్టింది. అదియే అన్వయ వ్యతిరేక పద్ధతి యనబడినది. వ్యతిరేక పద్ధతి ద్వారా అనిత్యమైన దానిని నిరాకరించి అన్వయ మార్గము ద్వారా సమన్వయ పరచుకొని సత్యమును దర్శించుట ఈ పద్ధతిలోని విశేషము. ఈ మార్గము

ఉపనిషత్తుల యందు ప్రముఖముగా చెప్పబడినది. దానినే ఇచ్చట భగవానుడు బ్రహ్మదేవునకు చెప్పుచున్నాడు.

తానున్నట్లు ప్రతివ్యక్తికీ తెలుసు. కానీ ఎలా ఉన్నది తెలియదు. సమస్తమును తాను వీక్షించుచున్నాడు. సర్వమును గ్రహించే తానెవరో తనకు తెలియుటలేదు. **"అహం"** అనగా నేను అని అర్థము. **"ఇదం"** అనగా ఇది అని భావము. తెలుసుకొనునది **"అహం"** కాగా తెలియబడునది **"ఇదం"** యగుచున్నది. ఈ ఇదమే దృశ్యము. ద్రష్టయైన అహం కన్నను అన్యము. సర్వశాస్త్రములు ఇదంను గూర్చి పలుకుచున్నవే గాని అహంను గూర్చి తెలుపుట లేదు. నీవే నీకు తెలియనపుడు సమస్తమును తెలిసికొని సాధించున దేమున్నది? అహమును గూర్చి తెలుపునదియే వేదాంత శాస్త్రము.

చెట్టును నీవు గాంచుచున్నావు. చెట్టు దృశ్యము. నీవు ద్రష్ట. దృశ్యము ద్రష్ట కన్నను వేఱు గనుక చెట్టు నీవు గాదు. అలాగే పర్వతము, సాగరము, తెప్ప, కప్ప, చిప్ప మరేవియును నీవు గావు. నీ చేత చూడబడు చున్నందున ఇవేవియు నీ వయ్యేందుకు వీలులేదు.

వస్తువులవలె నీ దేహమును గూడా నీవు గాంచుచున్నావు. కనుక దేహముకూడా నీ వయ్యేందుకు వీలులేదు. జడమైన దేహము చైతన్యమైన నీవు (ఆత్మ) గానేరదు. అలాగే పరిమితమై, దోషయుతమై, పరిణామశీలమైన ఇంద్రియములు **"అహం"** కానేరవు. దేహము, ఇంద్రియములు **"అహం"** కానిచో మనస్సు నీవై యుండాలి. లేదా బుద్ధి యైనా అయి యుండాలి. మనస్సులో నడిచే సంకల్పాలను, బుద్ధిలో తెలిసే నిర్ణయాలను కూడా నీవు గ్రహించుచునే యున్నావు. గాఢ నిద్రలో మనోబుద్ధులు లేకున్నను నీవు లేకపోవుట యనునది లేదు. అందుచేత నీవు అహమైన ఆత్మయే అయియున్నావు. ఇది వ్యతిరేక పద్ధతి. లేదా నిషిద్ధ పద్ధతి.

ఇప్పుడు ఆత్మను గూర్చి నిర్వచించాలి. ఆత్మ సర్వగతము. అనంతము. అద్వయము. అట్టి ఆత్మకన్నా వేఱుగా రెండవ వస్తువు ఉండేందుకు వీలులేదు. కనుక సర్వమూ ఆత్మయేయని అన్వయించు కొనుటయే ఇచ్చట అన్వయపద్ధతి యనబడుచున్నది.

ఒకడు మిద్దె నెక్కుచున్నాడు. మెట్లపై నడచుచు పైకి ఎక్కుచున్నాడు. ఒక మెట్టునుండి మరియొక మెట్టుపైకి కాలుపెట్టునపుడు మొదటి మెట్టును నిషేధించుటయే జరుగుచున్నది. మెట్టు డాబా గాదని నిర్ణయించుటయే మరొక మెట్టుపై కాలూనుటకు కారణమైనది. అలా **"ఇది కాదు - ఇది కాదు"** (నేతి - నేతి) యని మెట్లను నిషేధిస్తూ డాబా మీదికి వెళ్ళిన పిదప మెట్లు డాబాకన్నను వేఱుగాదని గ్రహించును. ఇదియే అన్వయ క్రమము. ఈ అన్వయ వ్యతిరేక పద్ధతుల ద్వారా ఏకమైన బ్రహ్మమును అనుభవమునకు తెచ్చుకొనవలెను.

కారణం వ్యతిరేకేణ పుమానాదౌ విలోకయేత్
అన్వయేన పునస్తద్ధి కార్యే నిత్యం ప్రపశ్యతి

"ప్రారంభములో మనుజుడు కారణమగు చైతన్యమును జడమగు ప్రపంచముకంటె వేరుగా చూడవలెను. ఆ తరువాత అన్వయ దృష్టితో కారణమును కార్యమునందు దర్శింపవలెను" అని శంకరాచార్యులవారు అపరోక్షానుభూతియను గ్రంథమునందు తెలుపుతారు.

ఈ విధముగా తత్త్వమునెరిగి జీవించినచో అహంకారము కలుగనేరదు యని భగవానుడు బ్రహ్మదేవునితో పలికెను. సర్వవేదసారమును ఈ చతుఃశ్లోకీ భాగవతము ద్వారా తెలిపెను. బ్రహ్మదేవుని ముందే అదృశ్యమయ్యెను. బ్రహ్మదేవుడు భగవానునికి నమస్కరించి, తదనంతరము సృష్టిని చేసెను. బ్రహ్మకుమారుడగు నారదుడు తన సేవలద్వారా తండ్రిని తృప్తిపరచెను. అలా తృప్తి చెందిన తండ్రిని నారదుడు కొన్ని ప్రశ్నల నడిగి సమాధానములను పొంది తృప్తిపడెను.

"రాజా! బ్రహ్మదేవుడు ప్రసన్నుడై భగవానుడు చెప్పిన భాగవతమును తన పుత్రుడగు నారదునకు చెప్పెను. దశ లక్షణ సంయుతమగు ఈ భాగవతమును సరస్వతీ నదీ తీరమున నారదుడు వ్యాసునకు తెలిపెను" యని చెప్పి భాగవత దశ లక్షణములను శుకబ్రహ్మ పరీక్షిత్తునకు దెలిపెను.

అత్ర సర్గో విసర్గశ్చ స్థానం పోషణ మూతయః
మన్వన్తరేశాను కథా నిరోధా ముక్తి రాశ్రయః

1. సర్గము, 2. విసర్గము, 3. స్థానము, 4. పోషణము, 5. ఊతి, 6. మన్వంతరము, 7. ఈశానుకథ, 8. నిరోధము, 9. ముక్తి, 10. ఆశ్రయము.

గుణముల ప్రభావముచేత పంచభూతములు, తన్మాత్రలు, ఇంద్రియములు, మహత్తత్త్వము ఇత్యాదులావిర్భవించినవి. ఇదియే **"సర్గము."** విరాట్పురుషుని నుండి ఉత్పన్నమైన చరాచర సృష్టియే **"విసర్గము."** ఈ సృష్టిని ఒక క్రమములో నుంచగలిగిన భగవానుని శ్రేష్ఠతను **"స్థానము"** అందురు. భక్తులపై భగవానునకు గల అనుగ్రహమును **"పోషణ"** మందురు. కర్మలవలన ఏర్పడెడి వాసనలను **"ఊతు"** లందురు. మన్వంతర ప్రభువు లాచరించు ఉపాసనా ధర్మాదులను **"మన్వంతర"** మందురు. భగవానుని అవతారకథలు, భక్తుల సత్కథలను **"ఈశాను కథ"** యందురు. ప్రళయకాలమున జీవులు భగవానుని యందు లయించుటను **"నిరోధ"** మందురు. ఉపాధి వినిర్ముక్తమైన చైతన్య రూపులగుటను **"ముక్తి"** యందురు. సృష్టి స్థితి లయాదు లెవని వలన జరుగుచున్నవో ఆయనయే **"ఆశ్రయు"** డనబడుచున్నాడు.

ఈ విధముగా భాగవతముయొక్క దశ లక్షణములను వివరించి, తదనంతరము సృష్టి క్రమమును శుకుడు పరీక్షిత్తునకు తెలియచేసెను.

ద్వితీయ స్కంధము సమాప్తము

...... ఓం ......

భవహరణం - అభయ ప్రదానం

అశేష సంక్లేశశమం విధత్తే
గుణానువాద శ్రవణం మురారేః
కిం వా పున స్తచ్చరణార విన్ద
పరాగ సేవారతి రాత్మలబ్ధా

శ్రీకృష్ణదేవుని గుణకీర్తన శ్రవణముల వలన అశేష క్లేశములు అంతరించును. ఆ దివ్యాత్ముని చరణకమల సేవానురక్తి హృదయమున వృద్ధిచెందినచో ఇక చెప్పవలసింది ఏముంటుంది?

All one's afflictions are got rid of by uttering and hearing the praises of Sri Krishna; What wonder, then, that such a result should be brought about by fondness developed in one's heart for worshipping the dust of His lotus feet.